

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra Pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Formy práce s rizikovými skupinami mládeže v rámci západních Čech

Vypracovala: Kristýna Jindrová
Vedoucí práce: PhDr. Olga Vaněčková
České Budějovice 2015

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 14. 4. 2015

.....

Jindrová Kristýna

ANOTACE

Tato bakalářská práce se věnuje problematice rizikového chování mládeže. Cílem bakalářské práce je popsat jaké formy práce využívá sociální pedagog a jaké metody a možnosti má sociální pedagogika v práci s rizikovou mládeží. Teoretická část se zaměřuje na sociální pedagogiku jako obor, na její pojetí a předmět. Dále je charakterizována profese sociálního pedagoga, jaké má kompetence a v jakých oblastech by mohl působit. V praktické části bakalářské práce byla zvolena metoda dotazování, kvantitativní přístup. Byl osloven určitý počet zaměstnanců různých institucí, orientujících se na rizikové chování mládeže a na tomto základě bylo zjištěno, jakým způsobem s ní pracují.

KLÍČOVÁ SLOVA

Sociální pedagogika, sociální pedagog, kompetence, riziková mládež, prevence, sociální služby.

ANNOTATION (ABSTRACT)

This bachelor's thesis deals with problematic of risk behavior young people. The objective of this bachelor's thesis is to describe which forms of work uses social educator and which methods and possibilities has social pedagogy in work with risk young people. The theoretical part focuses on social pedagogy as a discipline, to her concept and subject. Next is characterized profession of social educator, which competence he has and in which areas he could act. In the practical part of this bachelor's thesis was chosen the method of asking, quantitative approach. There was asked certain number of employees of various institutions focused on risk behavior young people and on this basis was found how they work with them.

KEYWORDS

Social Pedagogy, Social educator, authority, youth at risk, prevention, social services.

PODĚKOVÁNÍ

Chtěla bych poděkovat PhDr. Olze Vaněčkové za pomoc při vedení práce, za její cenné rady a vstřícnost při konzultacích a vypracování bakalářské práce.

Mé poděkování patří též zaměstnancům organizací za spolupráci při získávání údajů pro výzkumnou část práce.

Dále bych ráda poděkovala svému příteli, který mi byl oporou po celou dobu a především také mým rodičům za jejich podporu.

OBSAH

ÚVOD	8
1 SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA JAKO OBOR.....	10
1.1 Pojetí sociální pedagogiky	11
1.1.1 Širší pojetí.....	12
1.1.2 Užší pojetí.....	12
1.2 Předmět sociální pedagogiky	13
1.3 Metody sociální pedagogiky	14
2 SOCIÁLNÍ PEDAGOG JAKO PROFESE.....	17
2.1 Sociální pedagog jako sociální pracovník.....	17
2.2 Sociální pedagog jako pedagogický pracovník.....	18
2.3 Sociální pedagog a jeho znalosti a dovednosti	19
2.4 Sociální pedagog a jeho kompetence	19
2.5 Sociální pedagog a jeho možnosti uplatnění.....	22
3 RIZIKOVÁ MLÁDEŽ.....	23
3.1 Riziková mládež.....	23
3.2 Příčiny vzniku rizikového chování	23
3.3 Dědičnost.....	24
3.4 Socializace.....	24
3.5 Jaká prostředí mohou být riziková	26
3.6 Typy rizikového chování dětí a mládeže a jejich prevence	27
4 FORMY PRÁCE S RIZIKOVÝMI SKUPINAMI MLÁDEŽE	30
4.1 Prevence.....	30
4.2 Rozsah prevence	31
4.3 Preventivní programy.....	31
4.4 Profese napomáhající k prevenci.....	32
4.5 Instituce a zařízení v práci s rizikovou mládeží	32
4.5.1 Sociální služba	37
5 VÝZKUMNÁ ČÁST	39
5.1 Výzkumné šetření	39
5.2 Výzkumné otázky	39
5.3 Metodika výzkumného šetření	40
5.4 Charakteristika výzkumného souboru	40
5.5 Rozsah výzkumného souboru	40
5.6 Průběh šetření a způsob zpracování dat	41

5.7 Katalog zmapovaných zařízení na území západočeského kraje	41
5.8 Služby pro rodiny dětí a mladistvé na území města Plzně	44
6 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	47
6.1 Shrnutí výzkumné části:	65
7 ZÁVĚR	66
8 POUŽITÁ LITERATURA	68
9 PŘÍLOHY	71
9.1 Dotazník	71

ÚVOD

Vzhledem k tomu, že se doba neustále vyvíjí, přichází s různými možnostmi a technologiemi, tak i sami lidé procházejí různými změnami. Dochází k větší samostatnosti a odvaze, tímto narůstají i rizikové situace, zejména mládež se ocitá v těchto situacích a mnohdy mají problém vyřešit je sami, vyžadují tedy pomoc od ostatních například od rodiny. Jenže v dnešní době se řada rodin s tímto stavem nedokáže vypořádat sama. Domníváme se, že mládež měla odjakživa sklon více riskovat, zkoušet různé hranice svých možností a mnohem menší strach z následků, které z toho vyplývají. Mladí lidé jsou častěji ohroženi zdravotnickými riziky, mají mnohem větší sklony k drogovým závislostem, k závislostem na tabákových výrobcích či alkoholu. Můžeme tvrdit, že patologické chování mládeže je celosvětový problém. Proto je potřeba, aby se neustále rozvíjela sociálně pedagogická péče, která napomáhá jak samotnému jedinci, tak i celé skupině. Jejím cílem je ochrana jedince před nežádoucími vlivy společnosti, pomoc v závažných životních situacích a snaží se toto nepříznivé působení odvrátit.

Tato bakalářská práce se orientuje na sociální pedagogiku a to především na její využití v práci s rizikovými skupinami mládeže.

Považuji toto téma za velice zásadní, důležité a pro mne jedno z nejzávažnějších za posledních pár let. Nejen že se v dnešní společnosti s touto problematikou neustále setkáváme, ale i my sami ji občas musíme řešit. Ať už se jedná o problematiku kouření, šikany ve školách či páchání trestních činností v našem regionu. Proto je podstatné, abychom se tím dostatečně zabývali a věděli, jaké možnosti nám sociální pedagogika nabízí a poskytuje. Společnost lze považovat za velmi složitý systém s mnoha patologickými jevy, kdy sociální pedagogika má určité nástroje jak s nimi pracovat. Sociální pedagogika nemá přesné vymezení, ale může pracovat v mnoha sociálních oblastech života. Orientuje se jak na ty nejmenší, tak až po seniory. Já se zaměřím především na mládež, jakými způsoby sociální pedagogika pracuje ve vztahu k ní, jaké používá metody, postupy, co je jejím cílem a jaká opatření užívá k prevenci.

Cílem bakalářské práce bude popsat, jaké metody a možnosti má sociální pedagogika a jaké formy využívá sociální pedagog v práci s rizikovou mládeží.

V teoretické části se zaměřím na sociální pedagogiku jako obor, tedy její pojetí, předmět a co je jejím cílem. Nastíním profesi sociálního pedagoga, jaké jsou jeho kompetence

a v jakých oblastech by mohl působit. Následně vymezím, s jakými metodami sociální pedagogika pracuje v rámci rizikové mládeže.

Cílem praktické části bude pomocí metody dotazníku pro větší skupinu lidí oslovit zaměstnance v různých institucích a pokusit se zjistit jejich formy práce s rizikovou mládeží. Budu zkoumat jejich obsah práce, jaké využívají aktivity, co by chtěli změnit, popřípadě co jim v jejich práci chybí.

Byla bych moc potěšena, kdyby má práce přispěla k zamyšlení, pro každého kdo si ji přečte a aby mu poznatky z této práce přinesly mnoho podstatného.

1 SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA JAKO OBOR

Lidé si mnohdy neuvědomují, do jakých nepříznivých situací či problémů se mohou dostat a to nejen vlastní vinou, ale i vinou svého okolí, rodiny apod. Tyto situace pak s sebou přináší i negativní důsledky, které si také mohou nést až do konce svého života. Sociální pedagogika napomáhá řešit takové situace, hlavně jim předcházet a vyvarovat se následného opakování. Sociální pedagogika nemá své přesné vymezení, ale působí v různých oblastech života. Je jedním z oborů pedagogiky, která si klade za cíl pomoc všem skupinám obyvatel, od dětí, mládež, dospělí až po seniory. Nelze ji považovat za relativně novou disciplínu, protože již v dávných letech lidé věděli o společenských souvislostech výchovy. Jak uvádí Kraus, filozofové ve starém Řecku zastávali myšlenku, že zájmy celé společnosti musí být výchovou akceptovatelné. Aristoteles naopak ve svém díle „Politika“ sděluje, že příprava lidí na život musí probíhat se zřetelem k platné ústavě. Dle Platóna může výchova (jako jedna z forem státního donucování) zajistit, aby stát fungoval bez problémů. Dále podle římského filozofa Seneky stát nemůže zákony ani způsobem vlády vylepšit morálku (Kraus, 2008, s. 9).

Je zřejmé, že pohledy na společnost se různily. Každý zastával své myšlenky, které zhodnocoval do svých děl. Stále ale platí a platilo, že správná výchova je pro společnost velice důležitá, aby fungovala bez potíží a delikvence.

Toto tvrzení najdeme i u Jana Amose Komenského (1592-1670), který chápe výchovu jako prostředek nápravy světa. Výchovu a vzdělání je třeba poskytnout všem a to bez rozdílu stavovské příslušnosti, bohatým i chudým, chlapcům i dívkám. V díle „Informatorium školy mateřské,“ připisuje velký význam výchovnému vlivu prostředí.

Počátky sociální pedagogiky nalezneme především v Německu či v jiných státech západní Evropy, kde se vytvářely nové myšlenkové proudy i hospodářské poměry. Známým představitelem německé sociální pedagogiky byl Klaus Mollenhauer. Výrazným obdobím bylo období po třicetileté válce, kdy se začíná řešit opuštěná a zanedbávaná mládež, trestné činy a žebráctví, dochází k šíření průmyslu a celkovému zlepšení společenského života (Přadka, 2004, s. 5).

V Pedagogickém slovníku autoři docházejí k definici:

„Sociální pedagogika je disciplína pedagogiky zabývající se širokým okruhem problémů spjatých s výchovným působením na rizikové a sociálně znevýhodněné skupiny mládeže a dospělých. Mezi tyto problémy řadíme poruchy rodiny a rodičovství, náhradní rodinná výchova, týrané, zneužívané děti, delikvence a agrese mládeže, drogová závislost mládeže aj“ (Průcha, Mareš, Walterová, 2003, s. 217).

Sociální pedagogika se podle Krause zaměřuje především na celé sociální skupiny, zahrnuje výchovu v mimoškolních institucích, ale i v rodinách, věnuje pozornost roli lokálního prostředí. Klade důraz na cíle výchovy, na společenské potřeby, na spolupráci a zaobírá se demokratizací výchovy. Ve smyslu sociální pomoci zařazuje solidaritu k těm, kteří se dostali ze závažných důvodů do znevýhodněné situace. Jedná se pak o výchovné přístupy, které jsou doplňkem k celkové péči o tuto specifickou populaci (Kraus, 2008, s. 39).

„Jedná se o odbornou disciplínu, která se zabývá rozpoznáváním sociálních činitelů ohrožujících vývoj člověka a uplatňováním postupů, jež vyvažují jejich nepříznivé působení“ (Kraus, 2008, s. 44).

Bakošová vnímá tento obor z poněkud jiného úhlu pohledu. Utvořila následující směry sociální pedagogiky:

- a) výklad vztahů prostředí a výchovy,
- b) směr, který se věnuje výchově a právními nároky na ni,
- c) pomoc všem věkovým kategoriím,
- d) směr zabývající se odchylkami sociálního chování (Bakošová, 2005, s. 21).

1.1 Pojetí sociální pedagogiky

Domníváme se, že v průběhu vývoje byla pojetí sociální pedagogiky různá a proměnná. Pojem sociální byl vnímán ve smyslu vztahu k celé společnosti nebo naopak ve smyslu potřeby těm, kteří se dostali do složité životní situace. Druhý přístup upřednostňoval rozvoj individua ve všech jeho potencionálních předpokladech, tedy individualistické pojetí. Opíral se zejména o psychologii. Typickým představitelem byl J. F. Herbart. Naopak zastánci sociální pedagogiky využívali poznatky ze sociologie. Co se výchovy

týče, byla rozdílnost ve věkových kategoriích, ale také v prostředích ve kterých má probíhat (Kraus, 2008, s. 39).

Podle Mollenhauera je pojetí sociální pedagogiky oblast teoretická i oblast praxe. Do praxe řadí zařízení zaměřující se na pečovatelskou, výchovnou či ochrannou činnost, do teorie zase pojmosloví či systém a výzkumné metody (Přadka, 2004, s. 5).

Další pojetí nalezneme u představitele, který se navrácí k Platónovi, u nějž hledá odpovědi na problémy ve společnosti, které nachází ve výchově. Tímto představitelem je Paul Natorp. Zdůrazňuje role etiky, výchovy a projevy vůle (Přadka, 2004, s. 7).

Existuje širší a užší pojetí sociální pedagogiky.

1.1.1 Širší pojetí

V publikaci „Člověk prostředí a výchova“ se sociální pedagogika zaměřuje na roli prostředí ve výchově, jak v souvislosti s rizikovým či deviantním chováním, tak hlavně vzhledem k celé populaci, to nazýváme široké pojetí (Kraus, 2008, s. 43).

Toto pojetí upřednostňuje zejména komplexní přístup k výchovné situaci, k jedinci i skupině. Díky tomu sociální pedagogika vychází z poznatků dalších vědních oborů (Procházka, 2012, s. 67).

I když některá pojetí jsou velmi široká, tak ale i užší pojetí mohou být velice rozmanitá. Někdy se pozornost spíše orientuje na využívání volného času dětí a mládeže, jindy na skupinu s narušeným procesem socializace. S užším pojetím se setkáváme nejčastěji v Německu (Kraus, Poláčková, 2001, s. 11).

Jak uvádí Kraus, do tohoto pojetí zahrnujeme každodenní život jedince, zvládání životních situací, ochranu jedince, soulad individuálních zájmů jedince s možnostmi společnosti (Kraus, 2008, s. 46).

1.1.2 Užší pojetí

Užší pojetí spojuje sociální pedagogiku s problematikou tzv. sociálně patologických jevů - v dnešní době spíše pojem rizikové chování a s jedinci či skupinami, jenž pro společnost z tohoto hlediska, představují riziko (Kraus, 2008, s. 11).

Důležitým aspektem je, co je předmětem sociální pedagogiky, neboli co je jejím obsahem.

1.2 Předmět sociální pedagogiky

Sociální pedagogika nemá doposud vymezen svůj předmět zkoumání, proto tedy různí autoři preferují odlišná pojetí a názory vůči této disciplíně. Pokud jde o vymezení předmětu zájmu, tzv. obsahu oboru, tak z hlediska různých autorů jde především o otázku životní pomoci. Jedná se o takovou pomoc, kdy lidé nejsou schopni samostatně spravovat své záležitosti, kdy se musí vypořádávat s životními úkoly, problémy, s ohroženími v různých prostředích. Dále také pomoc při hledání určitých optimálních norem sloužících k vypořádání těchto situací a kompenzace nedostatků (Kraus, 2008, s. 45).

Bakošová vychází z analýzy pojmu pomoc. Pokládá si otázky typu, co je pomoc, či kdo tu pomoc potřebuje. Pomocí rozumí podporu ze strany blízkého, dobré slovo, radu nebo také materiální pomoc. Bezbranné, týrané či opuštěné děti, nemohoucí lidi, mladé závislé na alkoholu, toho kdo ztratil smysl života, vysvětluje jako ty, kteří potřebují pomoc (Bakošová, 2005, s. 52).

Poláčková s Krausem se v díle „Člověk prostředí a výchova“ zaměřují na různá tvrzení a pojetí sociální pedagogiky vzhledem k mnoha autorům. Například uvádějí tvrzení J. Schillinga, že sociální pedagogika je jako terciální výchovná instituce, kdy, jejímž úkolem je zejména sociální pomoc dětem a mládeži. Nebo tvrzení Š. Strieženece, že sociální pedagogika rozvíjí výchovu a prosociální chování (Kraus, Poláčková, 2001, s. 14).

Pedagogický slovník vysvětluje pojem prosociální chování jako: „chování jednotlivce nebo skupiny, které je v souladu s normami dané společnosti“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 185).

Procházka uvádí, že sociální pedagogika se zabývá celou řadou situací a událostí, opírá se o charakteristiku docentky Poláčkové a jmenuje následující oblasti sociální pedagogiky:

- jak bio-psycho-sociální jevy ovlivňují sociální integraci jedince,
- další oblast se zabývá každodenností života jedince, posouvá ho k tomu, aby se mohl sám na sebe spolehnout, jít svou vlastní cestou,
- oblast podpory rozvoje kvality života jedince, zařazení se do výchovného procesu zvládání složitých životních situací,
- čtvrtá oblast se věnuje procesu seberozvoje, sebepoznání,

- vede k efektivnějšímu řešení vlastních problémů, k úspěšnějšímu reagování na vnitřní a vnější konflikty, respektování potřeb jedince, k pochopení práv a povinností (Procházka, 2012, s. 68).

Předmětem sociální pedagogiky je především výchova a vývoj osobnosti, intervence, proces socializace, napomáhá rodině a škole řešit krizové situace, prevence, výchova ke svépomoci, zlepšení a zdokonalení životních podmínek každého jedince (Kraus, Poláčková, 2001, s. 14).

„Člověk není vychováván pouze k individuálním cílům, ale k cílům společenským“ (Přadka, 2004, s. 19).

Cílem je uskutečňovat individuální a skupinovou společenskou pomoc, pomoc člověku při vypořádání s životními úlohami, změna bezprostředního okolí na plnění úloh, zvládání problémů. Cíl je vést lidi, aby byli schopni samostatně se rozhodovat, chovat se zodpovědně, otevřít přístup ke svobodě – solidarita, lidská důstojnost (Bakošová, 2005, s. 51).

Problémů, kterými by se měla sociální pedagogika zabývat, je celá řada. Řadíme sem ovlivňování volného času, tedy vlastní výchovnou činnost sociální pedagogiky, dále také výchovu v nejrůznějších výchovných zařízeních, samozřejmě i v rámci škol. Dalším bodem je poradenství, depistážní činnost, organizace různých kurzů či táborů. S tím souvisí i tvorba projektů a různých programů pro mládež, vzdělávání výchovných a sociálních pracovníků (Kraus, Poláčková, 2001, s. 15).

K tomu, aby sociální pedagogika mohla napomáhat, využívá určité metody práce k zlepšení životních podmínek.

1.3 Metody sociální pedagogiky

Z důvodu toho, že se sociální pedagogika neustále vyvíjí, musejí se také zlepšovat a rozvíjet i její metody. Stále se mezi námi objevují lidé, kteří potřebují pomoc s různými tíživými životními situacemi. Tyto lidé jsou pak odkázáni na pomoc odborníka, který využívá určité metody pro zlepšení jejich situace. Předtím než jednu z metod sociální pedagogiky využije, musí si zjistit potřebné údaje a informace k problému, diagnostiku problému a až poté navazuje samotný výběr metody založený na pomoci. Metody jsou stavěné na individuální a skupinové pomoci, ale i na pomoci pro celou společnost (Bakošová, 2005, s. 56).

Bakošová nadále vymezuje tyto metody sociální pedagogiky:

Metoda vyrovnání (kompenzace)

Tato metoda spočívá v kompenzaci nedostatků, například u dětí žijících v rodině, ve které necítí pocit bezpečí. Je proto velmi důležité zjistit, kdo je pro něj zdrojem jistoty.

Metoda zlepšení svých vlastních hodnot

V této metodě je velice důležitý rozbor životního stylu jedince. Hodnotí se, jak se podílí na svém životě on sám nebo jak moc je ovlivněný či se sebou nechá manipulovat. Každý mladý člověk i dítě si musí uvědomit, že má svá práva a svobodu, že se podílí na utváření vlastního života.

Metoda respektování individuálních potřeb

Každý člověk má své potřeby, jak jsme již zmiňovali, potřebu bezpečí, ale také ty, které vedou k jeho jistotě. Rodiče pak často chybují tím, že si na svém dítěti plní své sny, kterých sami nedosáhli a nerespektují jeho touhy a individuální potřeby.

Metoda plánování budoucnosti

Metoda spočívá v tom, ukázat jedinci i jiné stránky života, poskytnout mu motiv na změnu postojů a názorů v jeho životě.

Metoda směřující k možnostem seberealizace

Frustrace je důsledkem dlouhodobě neuspokojivé potřeby. Pro člověka je velice důležitá seberealizace, utvrzuje v člověku jeho jistotu. Proto by sociální pedagog měl mládeži sdělit možnosti seberealizace, které vedou k jejich spokojenosti.

Metoda sociálního a výchovného poradenství

Tato metoda se použije u situací, které vyžadují sociálně-pedagogický zásah. Poskytuje poradenské teorie a strategie. Cílem je, aby jedinec dokázal pochopit, co má změnit.

Metoda prevence

Primární, sekundární, terciální prevence.

Metoda komunikace

Jedná se o takovou metodu, kdy se poskytují odborné informace ostatním odborným profesím. Do těchto profesí můžeme zařadit psychologa, sociálního pracovníka,

pracovníka dobrovolných organizací apod. Konzultace lze také poskytnout jak dětem a mládeži, tak i rodičům.

Metoda kontroly

Při této metodě je důležitá třetí osoba, tedy jiný odborník, který poskytuje zpětnou vazbu ve formě vyjádření pocitů z diagnostiky problému, sleduje vzájemné porozumění mezi dítětem a sociálním pedagogem.

Metoda opatření

„Intervence je odborný zásah, tedy opatření, které mají zabránit dalšímu prohlubování problému“ (Bakošová, 2005, s. 57-58).

Velice důležitým aspektem sociální pedagogiky je, aby měla vybudované preventivní opatření, jak nepříznivým vlivům předcházet, jak řešit již vzniklé problémy a působit na mládež, která již měla sklony k patologickému jednání, aby v tom nadále nepokračovala.

Tato opatření a metody sociální pedagogiky využívá sociální pedagog pro výkon své práce.

2 SOCIÁLNÍ PEDAGOG JAKO PROFESE

Sociální pedagog napomáhá realizovat postupy a metody sociální pedagogiky, působí na jedince v oblasti výchovy a rozvoje osobnosti. Tato kapitola tedy slouží k ujasnění profese sociálního pedagoga, jeho kompetencí a možnostech působení. Charakteristika této profese je pouze modelová, doposud nebyla zařazena do katalogu prací. V praxi se setkáváme s pojmem vychovatel, což není úplně přesné označení. Sociální pedagog tedy může vykonávat svou práci v různých oblastech, jako je oblast sociální péče, státní správy a samosprávy, výchovy a vzdělávání, zdravotnictví, ale i v oblasti personalistické, ekonomické a obchodní práce.

2.1 Sociální pedagog jako sociální pracovník

Sociální pedagog „je odborník, který je teoreticky i prakticky připravený ve vysokoškolském, magisterském studiu oboru pedagogika, filozofického, pedagogického či sociálního zaměření na sociálně-výchovnou činnost.“ Poskytuje pomoc a podporu dětem a mládeži, či rodinám v nepříznivých situacích, či v narušené socializaci, „hledá možnosti jak zlepšit kvalitu života a to prostřednictvím výchovy, vzdělání, prevence a poradenství“ (Bakošová, 2005, s. 180).

V oblasti sociální péče působí jako sociální pracovník, který vykonává činnosti, dle Zákona o sociálních službách, jako „sociální šetření, sociálně právní poradenství, odborné činnosti v zařízeních poskytujících služby sociální prevence, poskytování krizové pomoci, sociální poradenství a sociální rehabilitace, zjišťuje potřeby obyvatel obce a kraje a koordinuje poskytování sociálních služeb.“

(http://www.mpsv.cz/files/clanky/13640/108_2006_2015.pdf)

Sociální pracovník se může setkat se specifickými skupinami dětí a mládeže. Zahrnujeme sem děti a mladistvé na útěku z ústavní výchovy, ty, kteří prostituuji, extrémistická hnutí mládeže, sprejeři, cizojazyčně mluvící cizinci, děti přistěhovalců a děti ulice (Nedělníková, 2008 s. 125).

2.2 Sociální pedagog jako pedagogický pracovník

Dále podle Zákona o pedagogických pracovnících může působit pedagogický pracovník jako ten, „kdo koná přímou vyučovací, přímou výchovnou, přímou speciálně pedagogickou nebo přímou pedagogicko-psychologickou činnost přímým působením na vzdělávaného, kterým uskutečňuje výchovu a vzdělávání na základě zvláštního právního předpisu.“ Zároveň pedagogickým pracovníkem je i ten, který vykonává přímou pedagogickou činnost v zařízeních sociálních služeb. Přímou pedagogickou činnost vykonává tedy jak učitel, tak vychovatel, pedagog volného času, asistent pedagoga apod.

(<http://www.msmt.cz/dokumenty/aktualni-zneni-zakona-o-pedagogickych-pracovnicich-k-1-lednu>)

Ve školských zařízeních pomoc sociálního pedagoga spočívá:

- v sociální výchově – tzn. sociální učení ve vyučování, kde je kladen důraz na utváření prosociálních rysů osobnosti, ale i aktivity mimo vyučování,
- v sociálním poradenství,
- v multikulturní výchově (Kraus, Poláčková, 2001, s. 192).

Sociální pedagog může mimo školní hierarchii být spojovacím článkem mezi školou a rodiči, či školou a jinými institucemi. Naopak jeho role ve škole lze vyjádřit jako

- „obhájce“ žáka,
- jako mediátora v konfliktních situacích se žáky a rodiči,
- jako koordinátora s veřejnou správou,
- ve spolupráci s výchovně-vzdělávacími institucemi jako iniciátora,
- ve volnočasových aktivitách či v různých projektech ho můžeme označit jako za organizátora (Kraus, Poláčková, 2001, s. 192).

2.3 Sociální pedagog a jeho znalosti a dovednosti

Aby mohl sociální pedagog vykonávat profesi efektivně, Kraus jmenuje tyto vědomosti, předpoklady a dovednosti sociálního pedagoga:

- vědomosti týkající se širšího společensko-vědního základu tzn. poznatky ze sociologie, psychologie, z obecné pedagogiky, ale také z filozofie, měl by znát biologii člověka, somatologii, zdraví a nemoc, oblast práce a práva a sociální politiky. Důležité jsou také speciální znalosti z oblasti sociální pedagogiky, pedagogiky volného času, sociálně-výchovné práce, komunikace a managementu,
- do dovedností řadíme znalost sociální komunikace, vedení dokumentace, aplikace sociálně-pedagogické prevence i terapie, diagnostika, problémy řešit asertivně, tvoření projektů,
- důležité jsou také fyzické a psychické předpoklady, tedy vlastnosti osobnosti, tzn. „vnímavost, vyrovnanost, emocionální stabilita, schopnost sebekontroly, empatie, trpělivost, vlídnost, kreativita, originalita,“ (Kraus, 2008, s. 200).

Profese sociálního pedagoga zastává určité funkce. Jedna z hlavních funkcí je funkce integrační a druhá je rozvojová. První funkci sociální pedagog využije pro osoby nacházející se v krizové situaci, potřebující odbornou pomoc či podporu nebo pro osoby, kteří jsou zátěží pro své okolí (Kraus, Poláčková, 2001, s. 34). Procházka označuje rozvojovou funkci za prevenci, především primární, týkající se celé populace. „Jde tedy především o zajištění optimálních podmínek pro realizaci optimálního životního způsobu a hodnotného naplnění volného času.“ (Procházka, 2012, s. 73).

2.4 Sociální pedagog a jeho kompetence

Jaké kompetence jsou pro práci sociálního pedagoga nezbytné?

K tomu, aby sociální pedagog mohl vykonávat svou funkci, potřebuje vysokoškolské vzdělání i potřebné kompetence pro výkon jeho povolání.

Rozlišujeme osobnostní a profesní kompetence sociálního pedagoga. Jako za důležité osobnostní kompetence považujeme důvěru, přirozenost, neformální autoritu. Tedy aby sociální pedagog byl úspěšný pro kontakt s druhými lidmi, aby se na něj mohli obrátit a dokázali ho respektovat. Musí umět svým lidem naslouchat a mít pro ně porozumění.

Důraz je kladen také na empatii, toleranci, zodpovědnost a důslednost. Nesmíme opomenout osobní vytrvalost, zájem o svěřencův problém, angažovanost, tvořivost, schopnost týmové spolupráce a řešení problémů. Tyto vlastnosti by měl splňovat každý sociální pedagog (Procházka, 2012, s. 78).

Profesní kompetence zahrnují profesionální aktivity, zejména profesní činnosti. Pro úspěšné zvládnání těchto činností, by měl být schopen realizovat a spoluorganizovat pracovní záležitosti. Dále by měl splňovat určité předpoklady pro výkon své profese, dle Procházky (2012):

Oborová kompetence – pro správné řešení situací, umět se v nich orientovat, znát vědecké základy svého oboru.

Psychologicko-poradenská kompetence – utvářet příznivé podmínky pro poradenskou činnost, motivace k vzájemné spolupráci, umět vést rozhovor, individuální přístup.

Komunikativní kompetence – ve vztahu ke klientům a všem ostatním jako ke kolegům, k nadřízeným, popřípadě ke svým sociálním partnerům.

Organizační a řídicí kompetence – spočívá v plánování a projektování své činnosti, mít určitý řád a systém pro svou práci.

Diagnostické a intervenční kompetence – „kde mají klienti – děti i dospělí – své problémy, jak jim lze pomoci, porozumění tomu, jak klient myslí, cítí, jedná a proč.“

Kompetence reflexe vlastní činnosti – přizpůsobovat své chování, přístupy a metody, (Procházka, 2012, s. 79).

Bakošová vymezuje specifické kompetence tímto způsobem:

Výchovně-vzdělávací kompetence

Sociálně orientovaný pedagog je oprávněný na základě poznání domácí a zahraniční literatury, poznatků z praxe či z vědecko-výzkumné činnosti, tvořit teorii sociální pedagogiky. Vzdělává budoucí sociální pedagogy a také tvoří projekty a terminologii z oblasti této oblasti. Na cestě „být člověkem“ je pro mládež podporou a vychovatelem, jehož podpora spočívá v prosociálním a lidském chování. Snaží se efektivně komunikovat, zastává solidaritu, úctu k člověku, spolucítění a jiné vlastnosti tzv. pomáhajícího charakteru. V oblasti školství je tím, který se zabývá úlohami vyplývající ze sociální politiky státu, sociálních věcí a rodiny, dále také i zdravotnictví.

Pro děti a mládež, dospělé, rodiče i pro celé skupiny je tvůrcem různých projektů, zejména vzdělávacích. Důležité je, aby vnímal zákonitosti výchovy, její metody, proces, a to také aby uměl aplikovat ve své práci (Bakošová, 2005, s. 181).

Převýchovní kompetence

Převýchovní proces je velice náročný na čas, jeho výsledky se dostávají až později. Důležité je, aby sociální pedagog byl trpělivý, důsledný a měl pevnou vůli. Nejčastěji se setkává s porušováním mravů, s kriminálními činy, drogovou závislostí apod. Tyto situace můžeme nazvat jako odklon od normy. Sociální pedagog tak poté může využívat direktivní či nedirektivní způsob převýchovy (Bakošová, 2005, s. 182).

Poradenská kompetence

V sociálně-pedagogické poradenství rozdělujeme na dvě základní stanoviska. První si klade za cíl, aby si klient uvědomil, v čem je problém a jak by mohl být vyřešen. Dále také, aby se zamyslel nad svými životními cíli a dospěl k lepšímu sebepoznání. Druhé se zabývá nedostatky ve výchově mezi rodiči a jejich dětmi. Hledá takovou formu sociální pomoci, kdy člověk je schopen si pomoci sám, ale potřebuje odbornou pomoc na to, aby se dokázal ve svých problémech zorientovat. Odbornost sociálního pedagoga spočívá ve schopnostech empatie, porozumění, umět efektivně komunikovat a klást takové otázky, aby upoutal klientovu pozornost a danou situaci. Dát klientovi prostor, aby se o vyřešení problému pokusil sám a být pouze jeho pozorným posluchačem a poradcem (Bakošová, 2005, s. 182).

Preventivní kompetence

Sociální pedagog v primární prevenci působí na celou společnost, aby byl pochopen daný problém, proč vůči němu zaujímají odborníci negativní postoj. Může se jednat o rozdávání informací v podobě letáků či poskytnutí určité ukázky. Sekundární prevence se zaměřuje na určitý okruh lidí, v našem případě na mládež. Sociální pedagog pak těmto mladým lidem poskytuje vzory, jak správně se mají chovat a jednat (Bakošová, 2005, s. 183).

Manažerská kompetence

Administrativní postup je při řešení různých problémů nezbytný. Dochází k zatěžování sociálních pracovníků a k jejich zaneprázdněnosti, proto mnohé případy jsou řešeny bez odborného vyšetření. Chybí odborník, který by takovou činnost manažeroval a dojednal

tak případy s různými odborníky. Tuto funkci by mohl vykonávat jak na úřadě práce, sociálních věcí a rodiny, tak i v samosprávě měst a obcí při řešení problémů jako s nezaměstnaností ohrožeností dětí a mládeže apod. (Bakošová, 2005, s. 183-184).

2.5 Sociální pedagog a jeho možnosti uplatnění

Jak již bylo řečeno, existuje mnoho oblastí, kde může sociální pedagog nalézt své uplatnění, jelikož se zabývá širokou škálou problémů a delikvencí.

V oblasti školství: školní družina, domovy dětí a mládeže, střediska volného času pro děti a mládež, poskytovat poradenství ve výchovné instituci apod.

V oblasti spravedlnosti: může působit jako vychovatel v různých nápravných střediscích, či působit jako vychovatel ve vězení, probační pracovník, krizová centra, linky důvěry apod.

Oblast zdravotnictví: léčebná zařízení pro duševně nemocný, či drogově závislý, působit v rehabilitačních zařízeních apod.

Oblast sociálních věcí: ústavní zařízení, sociální kurátor, v zařízeních pro poskytování péče a výchovy seniorům, sociální asistent, instituce pro pomoc lidem v tísní apod. (Kraus, Poláčková, 2001, s. 39).

Všichni autoři se shodují na tom, že práce sociálního pedagoga s rizikovou mládeží je velice náročná a vyžaduje tedy mnoho znalostí, praktických zkušeností a řadu kompetencí. Se sociálním pedagogem se můžeme setkat v mnoha institucích a zařízeních. Předmětem jeho práce bude pomoc rizikovým rodinám, dospělým, ale především i mládeži. Mnozí autoři zdůrazňují jako základní zaměření v sociální pedagogice rizikovou mládež.

3 RIZIKOVÁ MLÁDEŽ

Jednou z oblastí sociální pedagogiky je práce s rizikovou mládeží.

S problematikou rizikového chování se můžeme setkat ve všech kulturách. V současné době v naší společnosti dochází k nárůstu problémů, jako je záškoláctví, delikvence, násilí, terorismus, projevy nestability apod. Jakékoliv patologické chování má také svůj důvod, především v době dospívání, kdy je častý rozpor mezi vnitřními potřebami a vnějšími projevy (Labáth, 2001, s. 11-12).

3.1 Riziková mládež

Rizikovou mládeží rozumíme dospívající, u kterých je zvýšená pravděpodobnost selhání v sociální a psychické oblasti, to vše následkem působení různých faktorů. Jako je nedostatek rodičovské kontroly, chudoba, nezaměstnanost, vliv vrstevníků, poruchy chování apod. Kategorii mládeže řadíme mezi dětství a dospělost. Jedince s agresivním chováním můžeme svým způsobem zařadit do kategorie disociální mládeže.

Jaké jsou nejčastější projevy rizikového chování?

Řadíme sem zejména agresi, šikanu ve školách, kyberšikanu, rasismus, násilí, záškoláctví, užívání návykových látek, negativní působení sekt, nevhodná chování v dopravě, poruchy příjmu potravy, sexuální rizikové chování apod.

3.2 Příčiny vzniku rizikového chování

Je mnoho příčin, které vedou k disociálnímu chování dětí a mládeže. Bio-psycho-sociální podmíněnost - velkou roli zde hrají geny, tedy dědičnost a sociokulturní determinace, tedy vliv kultur a subkultur (parta). Nelze přesně určit tu hlavní, protože si neumíme představit všechny příčiny. Určitý podíl na nevhodném chování mládeže má rodina, vrstevnické skupiny, nuda apod. Ke kriminálnímu chování většinou dochází ve skupinách a to v opozici k rodičům. V těch rodinách kde dochází k zanedbávání či týrání dítěte je velice pravděpodobné, že dospívající bude mít v pozdějších letech problémy se zákonem. Bohužel i u mladistvých žijících v úplných rodinách dochází k nárůstu kriminality, což se ale zatím nedokázalo přesvědčivě vysvětlit. Může se jednat o skrytou patologii rodiny, kterou nelze zachytit sociologickým šetřením, ale i o to,

že děti jsou stále více odkázány na výchovu v institucích a tudíž vliv rodiny na samotného jedince razantně klesá (Matoušek, 1996, s. 14-21).

3.3 Dědičnost

Za vnitřní činitele rozvoje osobnosti považujeme biologické determinanty, které jsou dané genetickým vybavením daného organismu. Zahrnujeme sem dědičnost, vrozenost každého jedince, také různé choroby a defekty, biologické potřeby a pudy, růst organismu, celkové a mentální tělesné funkce, nervovou soustavu, činnost smyslových orgánů. Tyto základní biologické determinanty pak ovlivňují vývoj osobnosti.

Naopak do vnějších činitelů řadíme prostředí a výchovu. Prostředí je velmi široký pojem, a proto se jedinec v průběhu svého života ocitá v různých prostředích. Stává se členem všelijakých sociálních skupin. Mezi jedincem a prostředím se vyskytuje určitá interakce, tedy vzájemné působení, kdy jedince své prostředí postupně poznává a mění ho. Záměrné působení na jedince si klade za cíl výchova, kdy může být buď přímá - intencionální (záměrné působení pedagoga, škola), nebo nepřímá - funkcionální (na základě životních zkušeností, rodina), (Bajtoš, Honzíková, 2007, s. 34).

3.4 Socializace

Dnešní doba s sebou přináší kladení důrazu především na tvořivost a aktivitu lidí při poznávání okolního světa, dochází ke ztrátě jednoznačnosti a samozřejmosti dřívějších formativních postupů. Díky otevřenosti společnosti v souvislosti s globalizací a multikulturnímu obohacení probíhá proces socializace spíše ve formě střetů, konfliktů a rozporů. Moderní život a dospívání jsou charakterizovány širokou nabídkou rozmanitých situací a životních cílů. „Zároveň dochází v transformující se české společnosti k řadě zásadních změn, které přinášejí zvýšené nároky na adaptaci i psychosociálně zralým jedincům.“ Rozpornost procesu socializace a konfliktnost vztahů mezi společenským světem přináší pedagogice nové výzvy.

(http://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?attachment_id=1772&edmc=1772)

K tomu, aby nedocházelo k různým odchylkám od společenských norem, nám napomáhá správná socializace, tedy začleňování se do společnosti.

Výchova je velkou součástí socializace. Pro primární socializaci je velice zásadní rodina. Seznamuje jedince s kulturním prostředím a učí ho k orientaci ve společenském prostředí. Dále následuje škola, která navazuje na působení rodiny a výsledky primární socializace. Vlivem nežádoucích podnětů může nastat, že se jedinec začne odchylovat od obecně uznávaných norem, což může vést k desocializaci, tedy deviantní socializaci. Potom je velmi důležitá resocializace, což znamená snaha o nápravu a návrat jedince opět do normálního života (Kraus, 2008, s. 59).

„Výchova představuje dynamický proces vědomé a řízené socializace a zahrnuje všechny činnosti, které člověka formují pro život v konkrétní společnosti“ (Kraus, 2008, s. 64).

„Socializace je proces, který trvá celý život a v jehož průběhu si jedinec osvojuje formy jednání a chování, poznatky, jazyk, hodnoty a kulturu a začleňuje se tak do společnosti“ (Procházka, 2012, s. 90).

Émile Durkheim je představitelem, který vnesl pojem socializace do souvislosti evropských společenských věd.

Díky socializaci se jedinec učí morálním zásadám, pravidlům a má své místo ve společnosti. Pomocí socializace se stává subjektem, který se začleňuje do společenských procesů, navazuje sociální vztahy, osvojuje si sociální chování (Procházka, 2012, s. 90). Sociální chování je definováno jako: „Chování jednotlivců a sociálních skupin probíhající v procesech sociální interakce.“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 216).

Poláčková definuje socializaci jako „Sociální interakční proces, který se uskutečňuje především sociálním učením, ale i nátlakem.“ (Kraus, Poláčková, 2001, s. 54).

V pedagogickém slovníku se můžeme dočíst, že socializace ve škole má specifickou podobu. „Žáci se musí přizpůsobovat podmínkám institucionalizované výchovy a vzdělání, naplánovanému kurikulu i požadavkům učitelů,“ to v mnohých případech přináší problémy a ukládá to určité nároky na učitele, na jejich profesionalitu a lidské vlastnosti. Proces socializace přináší i nedostatky, které jsou buď způsobené vrozenými dispozicemi anebo vlivem okolního prostředí, kdy jedinec má sklony k deviantnímu chování. Pak je velmi důležitá správná resocializace, tedy pomocí výchovných a vzdělávacích programů začlenit devianty zpět do společnosti (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 216).

3.5 Jaká prostředí mohou být riziková

Jedinec se během svého života vyskytuje v různých prostředích, které na něj kladou nároky, které na něj působí a ovlivňují ho. Podle autora Přadky, se jedinec ocitá v těchto prostředích:

1. Rodinné prostředí

Rodina je považována za základní a primární jednotku celé společnosti. Za rodinu považujeme manželský pár a děti. Pomocí ní se uskutečňuje vzájemné porozumění, pomoc, spolupráce, společné plánování budoucnosti a hlavně důvěra. „Rodinu lze označit za přirozené prostředí, do něhož se člověk rodí, aniž si mohl vybrat jiné a přejímá to, co v něm je připraveno rodiči“ (Přadka, 2004, s. 26). Rodina má své funkce, jako například: reprodukční, socializační, ekonomická, společenská apod. Ideálem rodiny je harmonické prostředí, bohužel se ale současný stav rodiny neustále zhoršuje. Projevuje se to tím, že rodiče jsou mnohdy vytížení pracovním procesem, tudíž nemají moc času na své potomky. Přibývá více starostí a naopak ubývá společných činností a požitků. Mění se struktura rodiny. Rodinné prostředí člověka utváří a vstupuje přes něj do společnosti.

2. Školní prostředí

Ve školním prostředí probíhá cílevědomé výchovně-vzdělávací působení. Škola má nejvýraznější vliv na rozvoj lidského jedince. V současné době je problémem to, že spolupráce školy a rodičů je pouze formální a podíl rodičů na systému školní výchovy je minimální. Nastává také problém v nepřípravenosti škol na práci s etnickými skupinami či minoritami.

3. Lokální prostředí

Přadka uvádí, že „lokální prostředí zahrnuje nejen přírodní kvality prostředí, ale také celý systém institucí sloužící společenskému životu, vztahy mezi lidmi, sociální normy a hodnoty, vzory chování, prostor pro činnost ve volném čase.“ Toto prostředí má největší vliv na dospívající generaci, kdy formuje jazyk, předává hodnoty a ideály, vzory chování apod. Existuje přímá vazba mezi ohrožením jedince sociálně negativními jevy a stupněm rozpadu lokálního prostředí (lidé bydlí v jedné čtvrti a v jiné nakupují, do jiné části města jezdí do práce, jinde využívají svůj volný čas).

4. Skupinové prostředí

Každý jedinec si v průběhu svého života vybuduje určité vztahy, stává se součástí sociálních skupin, například vrstevnických skupin, do kterých jedinec vstupuje spontánně a přirozeně. Pro současnost platí nárůst deviačních projevů, snižuje se věk pachatelů pro trestnou činnost. Zájem o vrstevnické skupiny je z pedagogického hlediska velmi nutný.

5. Pracovní a volnočasové prostředí

Největší význam pracovního prostředí nabývá v dospělosti. Je velmi důležitý dobrý pracovní vztah na pracovišti, jeho prestiž, výše výdělku, péče o zaměstnance. „Volnočasové prostředí zkoumají různí odborníci, zabývají se analýzou vlivu médií na člověka, výchovným vlivem společenských institucí, zájmových organizací, nadací či hnutí, konkrétními aktivitami člověka ve volném čase.“ (Kraus, 2008, s. 66).

Díky genům a vlivům okolního prostředí se může u jedince projevit chování, které lze považovat za rizikové. Projevy rizikového chování u dětí a mládeže můžeme rozdělit do několika forem.

3.6 Typy rizikového chování dětí a mládeže a jejich prevence

Setkáváme se s nejrůznějšími typy rizikového chování dětí a mládeže. Jedná se o velice rozšířený a závažný problém týkající se zřejmě všech zemí světa, tedy i České Republiky. Jedinec je během svého života vystaven mnoha faktorům, kterým se dokáže ubránit anebo naopak se jim neubrání a dostává se tak do situací, které pro něj mohou být rizikové.

Členění a možnosti prevence dle metodického doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních:

Zneužívání návykových látek

Jedním z hlavních typů rizikového chování je užívání návykových látek. Již v dětství se setkáváme s drogou jménem alkohol a to prostřednictvím rodiny nebo vrstevníků. Jedná se o vysoce tolerovanou drogu, jejíž užívání může vést k jinému rizikovému chování. V ČR k pravidelným konzumentům řadíme 46% studentů, z toho 54% mužů a 46% dívek.

Podobné je to i s kouřením, kdy s tabákovými výrobky začínají experimentovat už i malé děti. V ČR kouří 40-50% dětí mezi 15. až 18. rokem věku. Za nejčastěji zneužívanou drogu mezi mladými lidmi považujeme marihuanu. Bohužel existuje minimální množství dětí a mládeže, které se s touto drogou nesetkali nebo nevyzkoušeli její účinky a to také díky její snadné dostupnosti.

Heroin a extáze řadíme mezi velmi závažné drogy. Aplikace drogy heroin má velký vliv na centrální nervový systém a je vysoce riziková. Díky pravidelnému užívání vzniká i fyzická závislost. Extázi užívají nejčastěji mladí lidé na tanečních akcích, či klubech, kdy jedinec nepocítuje vyčerpání a může tak dojít i k dehydrataci či předávkování.

V prevenci je nutná spolupráce rodičů a škol. Pokud rodiče neprojevují zájem, je možné se obrátit na specializovaná pracoviště zabývající se prevencí či na krajského protidrogového koordinátora. Důležitá je informovanost dětí o drogách a jejich povaze, formování vhodných postojů k návykovým látkám, také škola má možnost se obrátit na OSPOD s upozorněním na možné zanedbání mravní výchovy dítěte.

Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte

Jedná se o jakoukoliv formu zneužívání a zanedbávání dítěte, která je v naší společnosti nepřijatelná. Dítě je nejčastěji poškozováno svými rodiči nebo dalšími členy rodiny, kdy jsou k dítěti necitliví anebo jej využívají k uspokojení svých vlastních potřeb.

Takovéto dítě pak ztrácí zájem o dění kolem, má zvýšenou opatrnost v kontaktu s dospělými, vyhýbá se školním aktivitám, má potíže se soustředěním, agresivně napadá své vrstevníky, jeho celkový prospěch ve škole se zhorší, nebrání se útěkům z domova a sebepoškozování. Ještě před narozením dítěte je zásadní nácvik rodičovských dovedností využití komplexních programů, jako jsou návštěvy v domácnostech, přednášky pro pedagogy a učitele.

Šikana

Šikana je chování agresivní a nezákonné. Do varovných znaků šikanování řadíme:

- žák je o přestávkách osamocený, vyhledává přítomnost učitelů,
- je uzavřený a nejistý pokud má promluvit před celou třídou,
- žákův školní prospěch se zhoršuje,
- vyhledává důvody pro absenci ve škole,
- působí nešťastně a má blízko k pláči.

V předcházení problémů spojených se šikanou je nezbytná podpora dobrých vztahů ve skupině, vymezení přijatelného a správného chování žáků. Poskytnout seznámení se s projevy chování agresora a pocity oběti. Vytvoření zdravého a příjemného klima ve třídě.

Vandalismus

„Jedná se o významné útoky na věci, které mají za následek jejich úplné zničení (ulomené části nábytku, prokopnuté dveře nebo významné poškození (čmáranice a nápisy na zdech).“ (www.msmt.cz/uploads/Metodicke_doporuceni_uvodni_cast.doc.)

Zásadní roli zde hraje rodina, která by měla svému dítěti poskytnout poučení o tom, že každou věc někdo vyrobil nebo vynaložil finanční prostředky k vytvoření, a proto je zakázané takovéto věci ničit. Rodiče a učitelé by měli vysvětlit dětem, jak by se cítili oni sami, kdyby něco hezkého vyrobili a jejich spolužák by jim věc rozbil. Pokud se u dítěte vandalismus projeví, je nezbytné se obrátit na školního psychologa, školního metodika prevence, výchovného poradce nebo na středisko výchovné péče, oddělení sociálně právní ochrany dětí a v neposlední řadě na Policii ČR.

(www.msmt.cz/uploads/Metodicke_doporuceni_uvodni_cast.doc.)

Na závěr můžeme říci, že výchova je pro nás velice důležitý proces a určitě by neměl být podceňován. Rodina má největší vliv na utváření jedince, předává mu své hodnoty, normy a zkušenosti. V dnešní společnosti nastává problém, kdy z důvodu nezaměstnanosti a strachu o zaměstnání mají rodiče na své děti vymezeno příliš málo času. Děti a mládež si tak vyhledávají různé aktivity, jak by se zabavili a mnohdy se jedná o deviantní chování či páčání trestné činnosti. Podíl na tom mají také média. Místo toho, aby se dospívající jedinci věnovali nějakému sportu, kroužku, výtvarným, tanečním či jiným aktivitám, hledají mnohdy ty ony nesprávné aktivity. Vznikají tak rizikové skupiny mládeže a tyto skupiny jsou pak špatným příkladem pro ostatní děti a mládež. Proto je velice důležité preventivní zaměření sociální pedagogiky.

4 FORMY PRÁCE S RIZIKOVÝMI SKUPINAMI MLÁDEŽE

Sociální pedagogika využívá mnoho forem a metod v práci s mládeží, která se ocitá v nepříznivých sociálních situacích. Nepříznivých sociálních situací dotýkajících se dětí a mládeže je celá řada. Za tyto situace můžeme považovat komplikované životní události, jako například probíhající rozpad rodiny s dopadem na dítě, nové partnerské vztahy, kdy dospívající klade odpor a má problémy se zvládnutím školní docházky vedoucí k ukončení studia. Konflikty ve vrstevnických skupinách, šikana, předčasné či rizikové sexuální zkušenosti, zneužívání a týrání, zneužívání návykových látek apod. Takové situace můžeme pojmenovat jako konfliktní. Za nepříznivé situace označujeme i ty, které omezují životní podmínky jedince, tedy špatné sociální podmínky, nedostatek základních hygienických, kulturních a společenských návyků apod. (Nedělníková, 2008, s. 123).

Sociálně pedagogická praxe se nezabývá otázkou, jaká ta dnešní mládež je a proč je taková agresivní, ale tím, čím vším může přispět k osobnímu růstu a rozvoji mládeže (Nedělníková, 2008, s. 11).

Hlavní náplní práce s rizikovou mládeží je především prevence. Tedy jakými formami a v jakých institucích probíhá práce v rámci rizikové mládeže.

4.1 Prevence

Prevence je považována jako jedna ze základních funkcí vedle terapeutické funkce (nápravná zařízení, výchovné ústavy, léčebny) sociální pedagogiky. Vychází z oblastí rozvoje osobnosti, kde velmi důležitým faktorem je působení prostředí, tedy rodiny, v různých typech lokalit, působení vrstevníků apod.

Primární prevence se zabývá utvářením životního způsobu zdravé populace, snažíme se přecházet situacím, kde ještě nenastal žádný deviantní jev. Naopak sekundární prevence vyhledává jedince se sociálně-patologickým jednáním, již se dopustili deviantního chování. Zahrnujeme sem činnost středisek, protidrogová centra, linky důvěry apod. „Terciální prevencí rozumíme snahu o zabránění recidivitě (např. rozdávání sterilních injekčních stříkaček drogově závislým).“ (Kraus, 2008, s. 148). Bakošová označuje terciální prevenci za terénní práci např. s rizikovou rodinou, kde hrozí odebrání dítěte

z rodinného prostředí a umístění jej do náhradní rodinné výchovy (Bakošová, 2005, s. 58). Terapeutická funkce zaujímá oblast v kompenzaci, terapii, v převýchovném působení, a vyrovnává nedostatky, které způsobily negativní vlivy prostředí. Jedná se o určité specifické přístupy k deviantním jedincům, k nepřízpůsobivým či k jinak společensky znevýhodněným (Kraus, 2008, s. 46-47).

„Někteří autoři hovoří o paradigmatech (rozumí se tím převládající názor, jakýsi uznávaný vzor, model).“ Paradigma poradenské = krizová centra, nízkoprahová centra, centra bez jakéhokoliv přihlašování, případně se nemusí prokazovat ani totožnost, dále linky důvěry a jiné poradny. Vzdělávací = rekvalifikace, preventivní programy, terapeutické = rychlý zásah, rychlá pomoc, individuální pomoci (Kraus, 2008, s. 47-48).

4.2 Rozsah prevence

Dle rozsahu rozlišujeme prevenci na plošnou, skupinovou a individuální. Plošná zaujímá postoj v rámci celé společnosti, skupinová věnuje pozornost určitým skupinám lidí, například mládeži a individuální se soustředí na konkrétního jedince. Dále vymezujeme specifickou a nespecifickou prevenci. Specifická prevence se zabývá jednotlivými sociálními deviacemi, jako je prevence drogové závislosti, kriminality apod. Nespecifickou rozumíme celkové působení na jedince ke zdravému životnímu stylu. Patří sem i tzv. situační prevence (kamerové systémy). „Je zřejmé, že pole působnosti sociální pedagogiky je především v nespecifické prevenci.“ (Kraus, 2008, s. 148).

Řadíme sem i jednotlivé preventivní programy, které jsou součástí prevence.

4.3 Preventivní programy

Preventivní programy jsou speciální programy vytvořené na základě specifických potřeb cílové skupiny dané lokality. Může se jednat o jednorázové programy, jako například informační stánek na koncertě, letáky či jiná specifická činnost. Nebo naopak o dlouhodobé programy jako například předávání znalostí, nácvik specifických dovedností a chování. Probíhají prostřednictvím terénní sociální práce, intervence, kontaktní práce a poradenství. Řadíme sem i doučování jak školní tak i mimoškolní látky, ale také učení se společenským a osobním návykům, jako je hygiena, být schopen

hospodařit s penězi a jiné. Doučování probíhá individuálně a může být i dlouhodobé (příprava na reparát) nebo krátkodobé (domácí úkol), (Nedělníková, 2008. s. 135).

4.4 Profese napomáhající k prevenci

Velmi důležité jsou jednotlivé profese, které také napomáhají k prevenci. Do vládního sektoru řadíme sociální pracovníky jako zaměstnance státní správy, samosprávy a resortních ministerstev – například sociální pracovníci obvodních, okresních či magistrátních úřadů, v oddělení péče o osoby zdravotně postižené, v ústavech sociální péče, v pečovatelské službě apod. Pro naši problematiku jsou velice důležití sociální pracovníci ve školských zařízeních, diagnostických ústavech, výchovných ústavech dětí a mládeže, v dětských domovech, sociální kurátoři, ale také i probační pracovníci. Nesmíme také zapomenout na poradenství. Poradenští pracovníci poskytují poradenství pro rodinu, pedagogicko-psychologické poradenství, působí jako výchovní poradci ve školách, které umožňuje prvotní orientace v klientově problému. Také například informační poradenská střediska, na která se můžeme orientovat v době volby povolání či zaměstnání, tedy úřady práce. Dlouhodobou spolupráci nabízejí psychoterapeuti při zvládání akutní krize, ve školních zařízeních působí výchovní pracovníci a učitelé (Kraus, Poláčková, 2001, s. 188).

Tyto profese vykonávají svou práci v příslušných organizacích a institucích.

4.5 Instituce a zařízení v práci s rizikovou mládeží

S rizikovými skupinami mládeže můžeme spolupracovat různými formami, jejichž hlavním cílem je již výše zmiňovaná prevence. Záleží na tom s jakým problémem či situací se potýkáme. Ti jedinci co jsou ohroženi návykovými látkami, mohou navštěvovat protidrogová centra nebo různá střediska prevence, kde jim s jejich situací pomohou a pokusí se je opět vrátit do běžného života. Děti a mládež mohou také v tíživých situacích využít podpory linek bezpečí, kde jim pomohu usnadnit jejich problémy. Střediska výchovné péče zajišťují preventivně výchovnou péči, diagnostický ústav poskytuje péči mládeži, které byla nařízena ústavní výchova, výchovné ústavy se zabývají mládeží se závažnými poruchami chování apod. Charakterizujeme tedy tyto instituce a zařízení zabývající se problematiku mládeží.

Střediska prevence a protidrogová centra spolupracují s osobami ohroženými společensky nežádoucími jevy, s osobami ohroženými závislostí, nebo závislými na návykových látkách, s osobami v krizi, s osobami žijícími v sociálně vyloučených komunitách a s osobami, které vedou rizikový způsob života a s etnickými menšinami. Tato střediska poskytují služby jako je distribuce materiálu, poskytnutí informací z oblasti rizik vedoucích z užívání návykových látek, poskytují poradenství o dostupnosti léčebných, poradenských a jiných odborných programech. Snaží se změnit rizikové chování jedince a motivovat jej k léčbě. Vytvářejí vztahy a vazby s okolními zařízeními s cílem napomáhat k resocializaci, testování na HIV apod. Poskytují možnosti různé zájmové činnosti, sport, fotbal, stolní tenis, výtvarné aktivity, výlety, ale také kulturní akce, sběr infekčního materiálu (Katalog poskytovatelů sociálních služeb na území města Plzně, 2014).

Protidrogová centra také poskytují poradenství pro rodiče, osoby blízké uživatelů drog, zprostředkovávají léčbu závislostí v léčebných zařízeních, napomáhají s komunikací s úřady. Je zde možnost využívat i nízkoprahových služeb, tzn., že uživatelé návykových látek si mohou přijít vyměnit injekční stříkačky, mohou se přijít otestovat, zda ne onemocněli virem HIV/AIDS. Součástí je také krizová intervence jak osobní tak telefonická, či mohou využívat internetové či telefonické poradenství (Katalog poskytovatelů sociálních služeb na území města Plzně, 2014).

„Sdružení Linka bezpečí bylo založeno za účelem pomoci dětem a mladým lidem nejen v jejich obtížných životních situacích, ale i při jejich každodenních starostech a problémech.“ Tato linka poskytuje sociální služby krizové pomoci. Děti, mládež a studující do 26 let se mohou na linku obrátit v případě rozvodu rodičů, útěku z domova, v případě, že rodiče užívají alkohol nebo přibyl nový partner v rodině, pokud mají strach z reakce rodičů anebo jsou ohroženi domácím násilím. Mohou se podělit o své starosti a díky tomu se necítí být sami.

(<http://www.linkabezpeci.cz/sluzby/zavolej-nam/>)

Dle zákona o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školních zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů:

Střediska výchovné péče jsou zařízení zajišťující preventivně výchovnou péči ve školských zařízeních. „Zařízení poskytují péči jinak poskytovanou rodiči nebo jinými osobami, kterým bylo dítě svěřeno do výchovy rozhodnutím příslušného

orgánu.“ Dětem je poskytováno plné přímé zaopatření - stravování, ubytování, ošacení, učební pomůcky, úhrada nákladů na zdravotní péči či na dopravu do školy apod. Jsou zde zajišťovány specifické výchovné a vzdělávací potřeby od samostatné, přes vyžadující kontrolu až po individuální péči. Výchovná či rodinná skupina jsou základními organizačními skupinami v zařízeních. Rodinná skupina působí v dětských domovech se školou a naopak výchovná skupina zase v diagnostických ústavech. Diagnostické ústavy plní vzdělávací úkoly, terapeutické úkoly směřující k nápravě poruch v sociálních vztazích a v chování dítěte, vyšetřují úroveň dítěte formou pedagogických a psychologických činností, výchovné a sociální úkoly, popřípadě zprostředkovávají zdravotní vyšetření dítěte. Diagnostické ústavy spolupracují s orgánem sociálně-právní ochrany dětí a zpracovávají zprávu s návrhem specifických výchovných a vzdělávacích potřeb v zájmu rozvoje dítěte. Dítě zde stráví přibližně osm týdnů. Diagnostický ústav, který přijal dítě bez závažných poruch chování, může rozhodnout i o umístění dítěte do dětského domova nebo do dětského domova se školou. Diagnostický ústav tedy poskytuje péči na dobu nezbytně nutnou dětem a mladistvým, kterým byla nařízena ústavní výchova, či ochranná výchova nebo jsou na útěku z jiného zařízení či místa pobytu.

Dětské domovy zajišťují péči o děti s nařízenou ústavní výchovou, které ale nemají závažné poruchy chování. Tyto domovy plní výchovné, vzdělávací a sociální úkoly ve vztahu k těmto dětem. Péče je určena pro děti ve věku od tří až do osmnácti let. Naopak do dětského domova se školou jsou umisťovány děti s nařízenou ústavní či ochrannou výchovou. Péče je určena dětem od šesti let do ukončení povinné školní docházky.

Výchovný ústav poskytuje péči osobám starším patnácti let se závažnými poruchami chování, jimž byla nařízena ústavní výchova či uložena ochranná výchova. Jeho součástí je základní nebo speciální škola a může být zřízena i střední škola.

(<http://aplikace.msmt.cz/PDF/sb048-02.pdf>).

O smysluplné využívání volného času a tedy předcházení rizik problémového chování mládeže se stará pedagogika volného času. Děti a mladiství mohou navštěvovat centra, kde se organizují různé sportovní hry, kroužky, ruční práce apod.

Přístupy v práci s rizikovou mládeží:

Pedagogika volného času nabízí obory působnosti v oblasti denního volného času. Hlavní cílovou skupinou jsou děti, pro které jsou utvářena pedagogicky vedená hřiště, kde je možnost prostoru k aktivitám, k dobrodružstvím, domy dětských her, mateřské školy, dětské domovy, školy v přírodě, mimo vyučovací kurzy volného času, školy a dílny postižených, místa výkonu trestu a resocializace. Pro mladistvé je možnost návštěv center pro mladé, domů středisek volného času, domovů mládeže, organizací pro mladistvé nebo také sportovních družstev a oddílů. Děti a mládež mohou také jezdit na různé prázdninové tábory, chodit do klubů mládeže, účastnit se mezinárodních programů setkání mladých apod. Díky těmto aktivitám a zařízením dochází k prosociálnímu chování dětí, ke smysluplnému využívání volného času dětí a mládeže a tedy k prevenci před případným patologickým chováním. (Vážanský, 2001, s. 88).

Další disciplínou orientující se na problematiku mládeže je psychodiagnostika. Díky ní můžeme zjistit míru patologických jevů, může nás posunout ke správné poradenské péči, jak tedy danou situaci řešit.

„*Psychodiagnostika* je aplikovaná psychologická disciplína, která zjišťuje a měří duševní vlastnosti, stavy a další charakteristiky.“ Psychodiagnostická vyšetření zjišťuje sebepoznání klienta, tedy okrytí a pojmenování problémových oblastí či tendencí projevujících se v běžném životě. Odhalené závěry mohou nasměrovat k následné psychoterapeutické či poradenské péči v individuální, partnerské nebo rodinné oblasti.

Psychodiagnostika také zkoumá přítomnost a míru patologických jevů či příznaků (úzkosti, deprese, duševní poruchy a onemocnění).

Provádí cílené či komplexní psychologické vyšetření na žádost jiných odborníků jako je „psychiatr, pediatr, praktický lékař – upřesnění diagnózy, míra či hloubka potíží a možnosti ovlivnění, sledování účinku změn v psychoterapii, farmakoterapii a dalších metod.“

Psychologickým vyšetřením dítěte, tedy pedopsychologickou diagnostikou zjišťujeme příčiny výchovných problémů dítěte, potíže ve smyslu zhoršené úzkosti a adaptability u dětí a provádíme vyšetření adolescentů apod. Závěrem je psychologická zpráva neboli posudek z vyšetření.

(<http://www.aktip.cz/cs/produkty-sluzby/psychodiagnostika/index.html>).

Jedinci mohou také navštěvovat skupinovou psychoterapii, kde si s ostatními členy sdělují své problémy, navazují kontakty a dosahují vzájemné podpory a porozumění. Člověk se pak ve své situaci necítí být sám, dokáže ji tak lépe přijmout a řešit.

„Skupinová psychoterapie je postup, který využívá k léčebným účelům skupinovou dynamiku, tj. vztahy a interakce jak mezi členy a terapeutem, tak mezi členy navzájem.“ Za cíle terapeutických skupin u různého druhu onemocnění považujeme pomoc při pochopení a změně nesprávných postojů, změnu maladaptivních vzorců chování ve směru přiměřené sociální adaptace, poskytnout znalosti o zákonitostech interpersonálních a skupinových procesů jako podklad k harmoničtějšímu jednání s lidmi, podpora v rozvinutí vlastního potenciálu, odstranění příznaků interpersonálních či intrapsychických konfliktů.

„K terapeutickým normám patří projevování emocí, svěřování se s problémy, přijímání a tolerování druhých, aktivita ve skupinové diskuzi, poskytování zpětné vazby, zaměřenost a doražení užitečných změn u sebe i u druhých.“ (Kratochvíl, 2005, s. 15).

Počet členů v terapeutické skupině se může pohybovat od tří až do třiceti osob. Sociální psychologie označuje „malé společenské skupiny,“ skupiny do třiceti až čtyřiceti osob, v nichž se všichni členové znají, vytvářejí si své společenské normy, komunikují tváří v tvář a mají společné cíle. Frekvence terapie v ambulantních skupinách probíhá jednou až dvakrát týdně, naopak na denních či docházkových klinikách až třikrát či pětkrát týdně. Trvání terapie bývá obvykle devadesát minut. (Kratochvíl, 2005, s. 32-33).

Na pomoc také přichází probační a mediační služba, která se pokouší o integraci člověka do normálního běžného života bez opakovaného páchání trestného činu. Probace je určitý dohled nad mladistvým, nad tím, zda plní řádné své úkoly a povinnosti. Mediace se zabývá mimosoudním vyřešením sporů mezi poškozeným a obviněným.

Probační a mediační služba se snaží „o zprostředkování účinného a společensky prospěšného řešení konfliktů spojených s trestnou činností, organizuje a zajišťuje efektivní a důstojný výkon alternativních trestů ochranu komunity a prevenci kriminality.“ Usiluje o integraci pachatele, tedy o začlenění do společenského života bez dalšího porušování zákonů. Zahrnuje činnosti vedoucí k zapojení se poškozeného do „procesu“ vlastního odškodnění, o obnovení jeho pocitu bezpečí a důvěry ve spravedlnost. Dále probační a mediační služba vytváří ochranu společnosti

prostřednictvím účinného řešení konfliktních a rizikových stavů spojených s trestním řízením a efektivním zajištěním realizace uložených trestů a opatření.

(<https://www.pmscr.cz/o-pms/>).

Tyto instituce a zařízení využívající určitých přístupů v práci s rizikovou mládeží jsou také poskytovateli sociálních služeb a sociální práce.

4.5.1 Sociální služba

Sociální pedagogika a sociální práce nejsou dva zcela identické obory, ale ani zcela tak rozdílné. Lze je spojit do jednoho funkčního celku, kdy tímto celkem jsou sociální služby. Jedná se tedy o pomoc a podporu státu, kraje, obce lidem v obtížných životních situacích.

(http://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?attachment_id=1772&edmc=1772)

Terénní sociální práce je jedním z nástrojů, jak předcházet sociálnímu vyloučení jednotlivců, celých sociálních skupin či rodin. Pomocí sociálních institucí napomáhá osobám začlenit se zpět do společností, poskytuje jim poradenství a to v průběhu celého života.

Sociální službou rozumíme činnost nebo soubor činností zajišťující pomoc, podporu a prevenci před sociálním vyloučením. Také prevenci před ohrožením práv a zájmů trestnou činností. Napomáhá řešit nepříznivé sociální situace a vytvořit přirozené prostředí rodiny - sociální vazby k ostatním lidem. Poskytuje možnosti a příležitosti osobě zapojit se do sociálního, ekonomického a kulturního života.

(<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108#cast1>).

Všechny tyto oblasti se zabývají otázkami rizikové mládeže, vytvářejí taková opatření, aby jim byly nápomocni, aby jim byly podporou, pokusily se změnit jejich dosavadní pohled na svět a aby dokázaly pojmenovat vlastní problém. Dále také jim zajistit podmínky pro možnost nápravy svého dosavadního jednání, umožnit jim poradenství a alternativní služby vzhledem k jejich situaci. Riziková mládež by měla této příležitosti využít a spolupracovat společně na své vlastní situaci ještě ve spolupráci s rodiči. Dnešní doba s sebou bohužel přináší to, že spousta rodičů na své děti nemají dostatek času, tráví většinu času v práci a ztrácí dohled nad svými potomky. Jejich děti si pak

volný čas vyplňují sami a to většinou v partě se svými vrstevníky anebo doma u počítače. Díky partě pak přichází do kontaktu s různými riziky, ať už s návykovými látkami, s pácháním trestných činností, krádeží apod. I přesto, že dítě je doma na počítači mimo osobní kontakt svých kamarádů, tak se také může dostat do situací, které pro něj mohou být riziková. Sociální síť je v dnešní době tak rozšířena, že se díky ní můžeme dostat do kontaktu s kýmkoliv, tedy i s různými pachateli. Může pak nastat řada problémů na které ani nechceme pomyslet. Proto je důležitá prevence a utváření zdravého životního způsobu populace, vyhledávání potencionálně patologicky jednající lidi a pokusit se je napravit.

5 VÝZKUMNÁ ČÁST

5.1 Výzkumné šetření

Hlavním cílem praktické části bylo zmapovat jednotlivé instituce západočeského kraje, a jaké metody práce využívají v rámci práce s rizikovou mládeží. Provedli jsme kvantitativní výzkum formou dotazování v institucích západočeského kraje, orientujících se na problémovou mládež. Zkoumali, zda tato zařízení využívají nějaké formy prevence, jaké služby poskytují, komu jsou jejich služby určeny, s jakými účastníky se nejvíce setkávají, co je jejich cílem a zda jsou pracovníci se svou prací spokojeni či nikoliv.

Na základě hlavního cíle byly určeny konkrétní cíle výzkumného šetření:

1. zmapovat instituce a jejich metody práce
2. zjistit, zda instituce využívají formy prevence
3. zjistit nabídku poskytovaných služeb
4. zjistit, zda jsou pracovníci organizací se svou prací spokojeni.

Cílem praktické části bylo zjistit, jaká jsou konkrétní zařízení v západočeském kraji, která se tohoto tématu dotýkají a vytvořit katalog s popisem jejich konkrétních činností.

5.2 Výzkumné otázky

Výzkumné otázky byly formulované takto:

1. Jaké typy zařízení zabývající se problémovou mládeží se vyskytují v západočeském kraji.
2. Pro jakou skupinu dětí a mládeže jsou služby těchto zařízení určeny.
3. Na jaký typ prevence se zaměřují.
4. Zda jsou spokojeni s náplní práce a s jejich výsledky.

5.3 Metodika výzkumného šetření

Pro výzkumné šetření byla použita forma kvantitativního přístupu v podobě výzkumné sondy.

Metody šetření:

1. Metoda dotazování, dotazník byl vlastní konstrukce, obsahoval uzavřené, polo uzavřené a otevřené otázky, kde měli možnost volné odpovědi. Dotazník obsahoval uzavřené otázky, kdy každý z respondentů označil odpověď, kterou uznal za vhodné. Tyto odpovědi byly připravené na základě poznání problematiky. Dále obsahoval polo-uzavřené otázky, „kdy tyto otázky obsahují alternativní odpovědi a potom ještě žádají vysvětlení nebo objasnění v podobě otevřené otázky.“ (Gavora, 2010, s. 126). A také otevřené otázky, které umožňují možnost volné odpovědi.
2. Obsahová analýza textu v podobě analýzy internetových zdrojů, dokumentů, příruček jednotlivých zařízení a katalogu institucí, který byl vydán pro západočeský kraj.

5.4 Charakteristika výzkumného souboru

Výzkumný soubor byl vybrán na základě Katalogu poskytovatelů sociálních služeb, pro naše výzkumné šetření byli zvoleni jednotliví pracovníci v konkrétních institucích.

Byl použit záměrný výběr souboru. Záměrný výběr se uskutečňuje podle relevantních znaků, tedy podle těch znaků, které jsou pro dané zkoumání důležité. Gavora upozorňuje, „že při záměrném výběru má jít opravdu o kvalifikovaný výběr, tedy o vyhledání skutečně těch osob, které se vyznačují určitým znakem“ (Gavora, 2010, s. 79).

5.5 Rozsah výzkumného souboru

Celkem bylo osloveno 24 jednotlivých pracovníků v různých institucích západočeského kraje. Výzkum byl proveden jak mezi pracovníky pracující pro instituce na území města Plzně, tak dále také na území města Klatovy, Rokycany, Tachova.

5.6 Průběh šetření a způsob zpracování dat

Na základě stanovených výzkumných otázek jsem provedla šetření v konkrétních institucích zabývajících se rizikovou mládeží a to na území západočeského kraje. Pomocí analýzy internetových zdrojů, příruček příslušných institucí a katalogu služeb poskytovaných na území města Plzně jsem si zmapovala jednotlivé organizace a následně pak vytvořený elektronický dotazník jim prostřednictvím emailové schránky rozeslala. Výzkumné šetření probíhalo v období měsíce března a to přesně od 1. března do 18. března. Nejdříve jsem rozeslala dotazník 15 organizacím, kdy se mi během tří dnů vrátili odpovědi od 11 organizací. V druhém kole jsem rozeslala dotazník 20 organizacím a počet odpovědí se mi vrátilo celkem 13. Díky výzkumnému šetření jsem získaná data následně zpracovala do grafů. Ke každému z grafů jsem vytvořila komentáře a popsala, co jednotlivé výsledky znázorňují.

Díky zmapování jednotlivých zařízení pomocí analýzy dokumentů jsem vytvořila katalog zařízení na území západočeského kraje s popisem činností, které nabízejí.

5.7 Katalog zmapovaných zařízení na území západočeského kraje

Dle Zákona o sociálních službách uvádíme katalog jednotlivých zařízení s popisem jejich činností na území západočeského kraje.

Kontaktní centra

V těchto zařízeních se orientují na osoby od 15 let věku, které hledají podporu při řešení obtíží jak sociálních, tak zdravotních, v nichž se ocitli z důvodu experimentování či pravidelného užívání návykových látek. Pomáhají jedincům najít řešení aktuálních problémů, snížit rizika dosavadního stylu života a motivovat je k životu bez návykových látek. Poradenské služby jsou poskytovány i rodinným příslušníkům.

V Plzni mohou využívat jedinci centrum nazývaní se Kontaktní centrum – Centrum protidrogové prevence a terapie. Centrum zahrnuje jak aktivity napsané výše, ale dále také nízkoprahové služby, jako je výměna injekčních stříkaček, potravinový a hygienický servis, testování a poradenství v oblasti HIV, základní zdravotnické ošetření, telefonické a internetové poradenství. (Katalog sociálních služeb, 2011).

V Tachově se nachází zařízení Kotec, které také poskytuje služby pro osoby závislých na návykových látkách. „Posláním kontaktního centra je ochrana společnosti před riziky, která vznikají z životního stylu uživatelů drog a ochrana samotných uživatelů drog před hlubším propadem způsobeným užíváním drog.“

(http://www.kotec.cz/k_centrum)

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež

Jedná se o službu zaměřující se na děti ve věku od 6 do 26 let, které se ocitají v pro ně nepříznivé situaci, neboli jsou ohrožovány nežádoucími společenskými jevy. Poskytuje se ambulantní a terénní služba. Hlavním účelem je předcházet a snižovat rizika souvisejících s jejich životem, pomoci jim aby se lépe orientovali ve své situaci, ve svém sociálním prostředí a utvářet takové podmínky vedoucí k řešení jejich nepříznivé sociální situace. Může se jednat i o anonymní službu.

(http://www.mpsv.cz/files/clanky/13640/108_2006_2015.pdf).

Nízkoprahové Komunitní centrum Atom podporuje a doprovází děti a mládež na území města Plzně. Služba je určena pro všechny děti a mládež na území města Plzně a okolí. Napomáhá řešit obtížné i každodenní situace a zvyšuje jejich šance uspět v dalším životě. Je určena dětem od 11 do 19 let, kteří se „ocitají v ohrožení vyloučení ze společnosti vlivem chudoby, nízké úrovně vzdělání, místem bydlení a etnického nebo národnostního původu.“ (Katalog sociálních služeb, 2011).

V Klatovech můžeme najít nízkoprahový klub pro děti a mládež Chapadlo. Tento klub se věnuje dětem a mládeži od 6 do 26 let ohroženými společensky nežádoucími jevy. Poskytuje poradenství, napomáhá zprostředkovat kontakt se společenským prostředím, uskutečňuje preventivní programy a podílí se na výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti. Orientuje se převážně na děti a mládež žijících v sociálně vyloučených lokalitách a také na „osoby opouštějící zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy a osoby opouštějící výkon trestu odnětí svobody.“

(<http://www.charitakt.cz/vyhledavani-v-adresari/?s=nizkoprahovy-klub-pro-deti-a-mladez-chapadlo#directory-detail>).

Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi

Tato služba se zabývá dětmi, u kterých je ohrožen vývoj z důvodu dlouhodobé krizové sociální situace, kterou rodiče nedokáží sami překonat, a u kterého existují i další rizika ohrožení jeho vývoje. Zařízení přináší terénní služby v přirozeném prostředí rodiny a ambulantní služby (http://www.mpsv.cz/files/clanky/13640/108_2006_2015.pdf).

Pro Plzeň tuto službu vykonává občanské sdružení Naděje. Poskytuje výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, sociálně terapeutické činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a obstarávání osobních záležitostí. (Katalog sociálních služeb, 2011).

Diakonie Českobratrské církve evangelické poskytuje sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi na území Plzně, Rokycan, Horažďovic, Dobrušky a Klatov. Věnuje se rodinám s dětmi, které se ocitly v náročné životní situaci, která může být ohrožující pro správný vývoj a potřeby dětí. Rodiče si s touto situací nevědí rady a nedokáží ji sami překonat. Cílem Diakonie je vytvoření stabilního života rodiny, bez soustavného využívání podpůrných služeb.

(<http://www.diakoniezapad.cz/nase-sluzby/pomoc-detem-a-jejich-rodinam-cpr/archa-pro-rodiny-s-detmi/>)

Domy na půl cesty

Umožňují pobytové služby osobám do 26 let věku, kdy jedinci opouštějí školská zařízení a stávají se plnoletými. Také pro ty, kteří opouštějí ústavní nebo ochrannou výchovu, či jiná zařízení pro péči o děti a mládež, osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody i ochranné léčby. Specifické potřeby osob se odrážejí ve způsobu pomoci. (http://www.mpsv.cz/files/clanky/13640/108_2006_2015.pdf).

Středisko křesťanské pomoci Plzeň umožňuje pobytové služby se sociálním programem, které jsou přednostně určeny mužům do 26 let věku. Pro ty které zrovna opouštějí školská zařízení pro výkon ústavní péče, pro muže z dětských domovů, kteří přicházejí z nápravného zařízení a jsou momentálně bez přístřeší, nebo nemají vlastní či náhradní rodinu. Mohou zde strávit 9 měsíců, kdy získají kromě pobytové služby i poradenství, osobní asistenci při vyřizování na úradech, finanční poradenství apod. Pracovníci střediska pro ně hledají možnosti zaměstnání, dalšího vzdělávání či trvalé

ubytování. Kapacita je 8 lůžek a úhrada za pobyt činí 2 000 Kč (nebo maximálně 100 Kč za noc), poradenské služby jsou zdarma. (Katalog sociálních služeb, 2011).

5.8 Služby pro rodiny dětí a mladistvé na území města Plzně

Sociálně-právní ochranou dětí se dle zákona o sociálně-právní ochraně dětí rozumí:

- „a) ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu,
- b) ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění,
- c) působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny.“

(<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>).

Sociálně-právní ochrana dětí Plzeň

„Poskytuje sociálně-právní ochranu dětí pro území obcí Dýšina, Chrást, Chválenice, Kyšice, Letkov, Lhůta, Losiná, Mokrouše, Nezabavětice, Nezvěstice, Starý Plzenec, Šťáhlavy, Štěnovický Borek a Tymákov podle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění a v souladu s dalšími souvisejícími předpisy.“

Zajišťuje a přijímá žádosti o náhradní rodinnou výchovu, zároveň vyhledává vhodné děti do péče, poskytuje výchovnou, poradenskou činnost, zajišťuje právní poradenství a sociální práci s problémovými skupinami, provádí šetření v terénu, dohled nad nezletilým, poskytuje okamžitou pomoc apod.

Dále také zastává funkci sociálního kurátora pro mládež, kdy se orientuje na nezletilé děti ve věku do 15 let, které se dopustily činu jinak trestného a dospívající ve věku 15 až 18 let, u nichž bylo zahájeno trestní nebo přestupkové řízení.

(<http://www.plzen.eu/obcan/urad/magistrat-mesta-plzne/urad-spravnich-agend/odbor-statni-socialni-pece/>).

Služby dle katalogu sociálních služeb na území města Plzně:

Dětský diagnostický ústav – Středisko výchovné péče Plzeň.

Hlavním programem tohoto zařízení je komplexní výchovná, psychologická, psychoterapeutická pomoc rodinám s dospívajícím s výchovnými problémy, poruchami chování. Zařízení poskytuje primární a sekundární prevenci sociálně patologických jevů.

Služba je určena pro děti a dospívající ve věku 6-20 let.

Jedná se o příspěvkovou organizaci, která poskytuje jak ambulantní tak interní oddělení (osmitýdenní pobyt klienta).

Městská charita Plzeň

Cílem služby je poskytnutí možnosti seberealizace, navázání nových přátelství, poskytnutí pomoci druhým. Lidé se zde mohou setkávat, poznávat, sdílet své starosti i radosti. Zaměřeno na práci s celou rodinou. Evidovaná právnická osoba.

Klubová činnost pro děti a mládež – aktivní využívání volného času dětí a mládeže, příměstské a letní tábory.

Společenský klub – přednášky, besedy, vzdělávací programy se zaměřením na všechny věkové kategorie.

Cena poskytovaných služeb je 30 Kč na půlden.

Salesiánské středisko mládeže – dům dětí a mládeže Plzeň

Služba je určena dětem a mládeži ve věku od 6 do 26 let, kteří jsou ohroženi sociálně nežádoucími jevy. Školská právnická osoba.

Středisko poskytuje odborné sociální poradenství, krátkodobá okamžitá služba, poskytující informace umožňující řešení jeho situace, dlouhodobá komplexní výchovná pomoc, individuální plánování výchovně terapeutických cílů apod.

Služby jsou poskytované zdarma, 24 intervencí za den, 10 klientů za den.

POINT 24

Jedná se o zájmové sdružení právnických osob poskytující alternativní trávení volného času, získávání znalostí, dovedností a postojů podporujících zdravý životní styl, pomoc

při utváření vhodného žebříčku životních hodnot, posílení schopností samostatného rozhodování a zodpovědnosti za sebe samého.

Sdružení je orientované na mládež ve věku 15-18let. Jedinci si mohou zahrát různé hry, setkávat se se svými vrstevníky, jedná se o pravidelná setkávání a o společné víkendové pobyty.

Služba je poskytována zdarma a kapacita je 12 míst v rámci jednoho setkání (Katalog poskytování sociálních služeb na území města Plzně, 2011).

6 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Interpretace výsledků výzkumného šetření obsahuje grafy téměř ke všem výzkumným otázkám. U otázek, kde respondenti mohli volně odpovídat je pouze komentář bez znázorněného grafu. Dotazník obsahoval celkem 29 otázek.

Otázka č. 1 se věnovala rozdělení respondentů dle jejich pohlaví.

Graf 1 Rozdělení pohlaví respondentů

Z tohoto grafu vyplývá najevo, že v organizacích zabývajících se rizikovým chováním mládeže pracují převážně ženy. Z 24 dotazovaných bylo celkem 15 žen a 9 mužů.

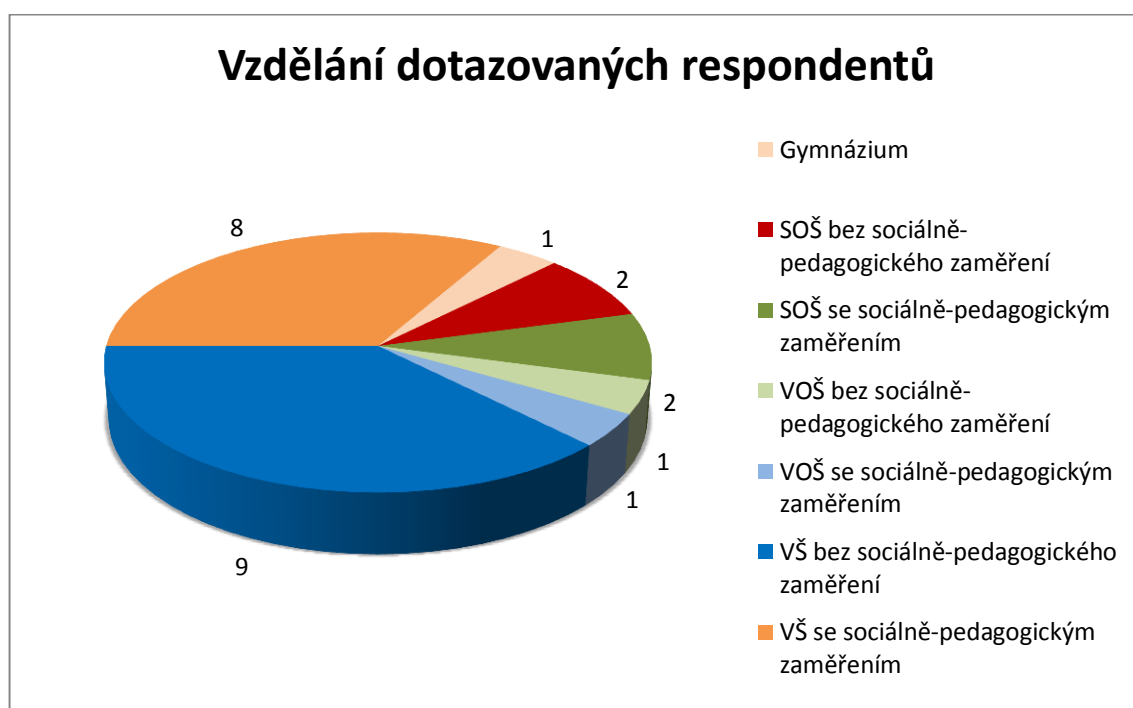
Otázka č. 2 zjišťovala věk jednotlivých respondentů.

Graf 2 Věk respondentů

Graf č. 2 znázorňuje věkovou kategorii pracovníků v institucích, kde probíhalo naše výzkumné šetření. Můžeme tedy vyčíst, že pracovníků, kteří odpovídali na dotazník, bylo v kategoriích 18-30 a 31-40 let celkem 9 v každé z nich. Nejméně bylo pracovníků starších 41 let, těch bylo pouze 6.

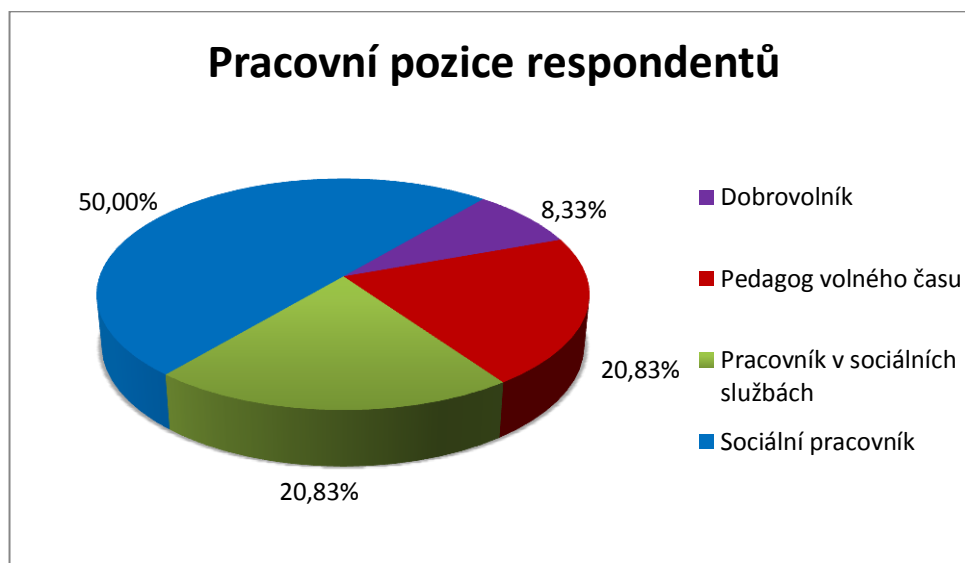
Otázka č. 3 vyšetřovala, jakého vzdělání jednotliví respondenti dosáhli.

Graf 3 Vzdělání respondentů

Z grafu č. 3 vyplývá, že nejvíce pracovníků dosáhlo vysokoškolského vzdělání bez sociálně-pedagogického zaměření (celkem 9), následně vysokoškolského vzdělání, ale se sociálně-pedagogickým zaměřením (celkem 8). Stejný počet pracovníků (2) mělo dosažené vzdělání jak na střední odborné škole se sociálně-pedagogickým zaměřením, tak bez tohoto zaměření. Dosaženého vzdělání na gymnáziu, na vyšší odborné škole bez sociálně-pedagogického zaměření a na vyšší odborné škole, ale se sociálně-pedagogickým zaměřením dosáhl stejný počet pracovníků a to vždy 1 pracovník.

Otázka č. 4 zkoumala, na jakých pracovních pozicích respondenti pracují.

Graf 4 Pracovní pozice respondentů

Z grafu č. 4 můžeme vyčíst, že polovina respondentů pracuje na pozici sociálního pracovníka. Pracovník v sociálních službách a pedagog volného času dosáhli stejného zastoupení, a to 20,83%. Nejméně se však můžeme v dotazovaných zařízeních setkat s dobrovolníky, ti zaujímají 8,33%.

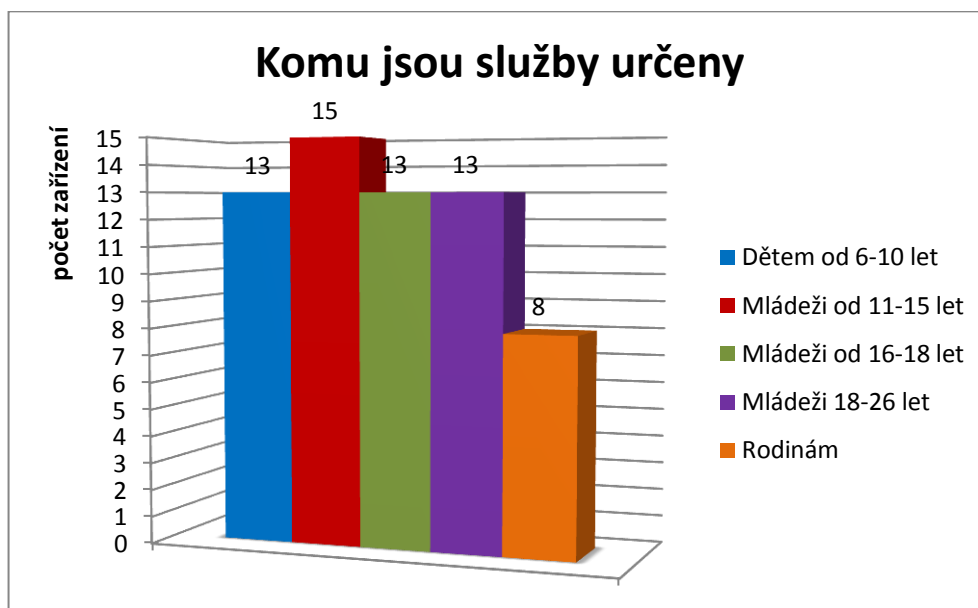
Otázka č. 5 se zabývala právní subjektivitou jednotlivých zařízení.

Graf 5 Právní subjektivita zařízení

Graf č. 5 znázorňuje, že nejčastěji se jednalo o zapsaný spolek, tuto možnost zvolilo celkem 7 pracovníků, dále o občanské sdružení - vybrali 4 respondenti, příspěvkovou organizaci (celkem 3), církevní, náboženskou společnost (celkem 3) a o veřejně církevní právnickou osobu (celkem 2). Školně právnická osoba, sdružení právnických osob, osoba samostatně výdělečně činná, obecně prospěšná společnost, nadace, nadační fond nebo jiné nestátní neziskové organizace dosáhly stejného zastoupení a to vždy po jednom.

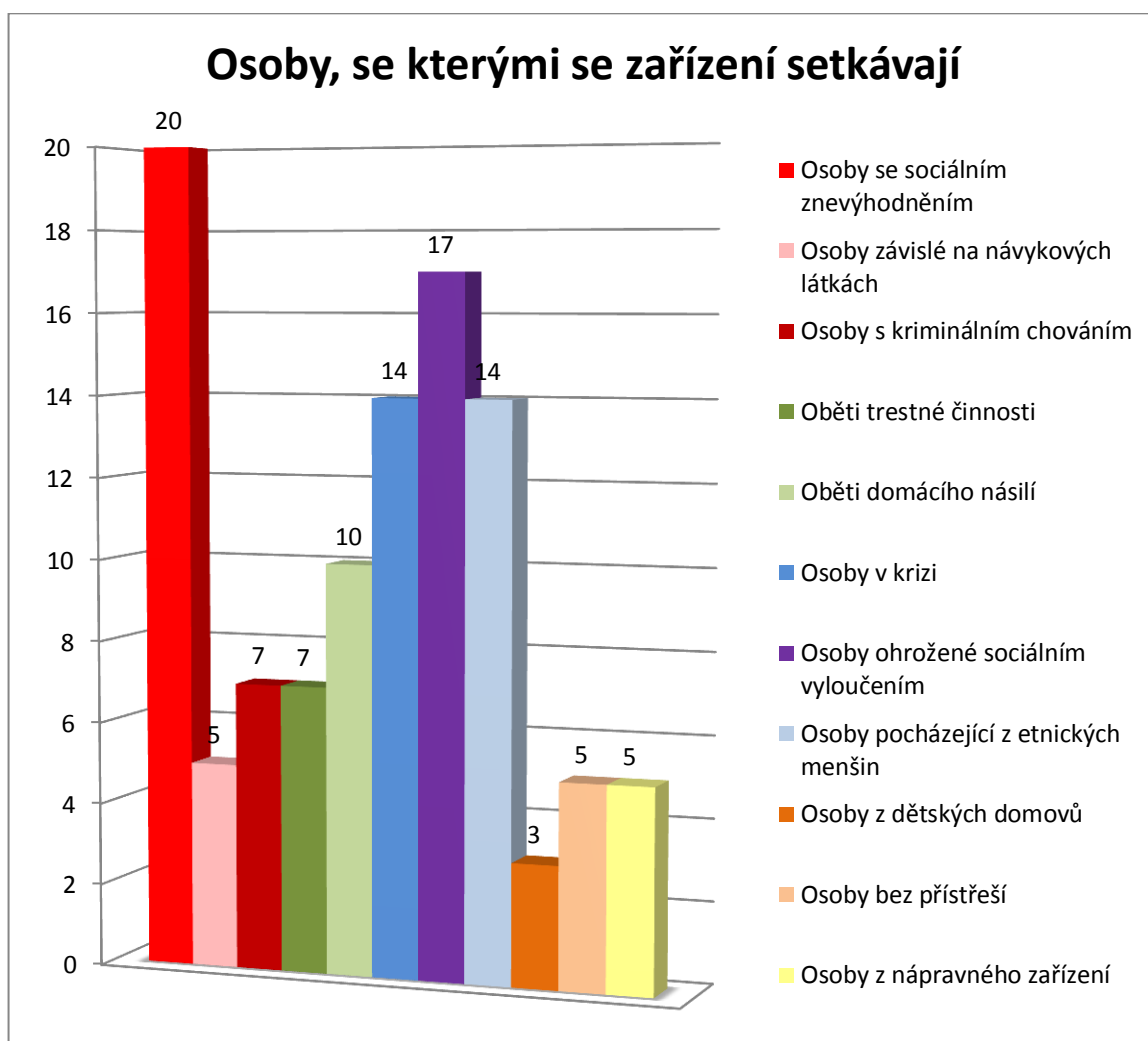
Otázka č. 6 zjišťovala, komu jsou služby dotazovaných institucí určeny.

Graf 6 Komuko jsou služby určeny

Z grafu č. 6 vyplývá, že celkem 13 zařízení poskytuje služby jak dětem od 6-10 let, tak i mládeži od 16-18 let a mládeži od 18-26 let. Nejvíce organizací (15) poskytuje služby mládeži od 11-15 let. Naopak nejméně jich uvedlo, že jejich služby jsou určeny i rodinám a to 8 z celkového počtu 24.

Otázka č. 7 se věnovala osobám, které dotazovaná zařízení navštěvují. Tedy jaké sociální situace osob jsou nejčastějším předmětem jejich práce.

Graf 7 Osoby, se kterými se zařízení setkávají

Graf č. 7 zobrazuje, že s osobami se sociálním znevýhodněním se setkává celkem 20 zařízení, s osobami ohroženými sociálním vyloučením 17 zařízení, dále s osobami v krizi a s osobami pocházejících z etnických menšin celkem 14 zařízení, 10 zařízení uvedlo, že se setkávají také s oběťmi domácího násilí. S osobami s kriminálním chováním a oběťmi trestné činnosti se setkává celkem 7 zařízení. Dále 5 zařízení uvedlo, že se setkává jak s osobami závislých na návykových látkách, tak s osobami bez přístřeší a z nápravného zařízení. Osoby z dětských domovů uvedla pouze 3 zařízení.

V otázce č. 8 jsme zjišťovali, kolik osob denně navštíví námi dotazovaná zařízení.

Graf 8 Počet osob denně

Z grafu č. 8 můžeme vyčíst, že do 9 zařízení přijde denně mezi 1-10 účastníků, do 7 přijde 10-20 účastníků, dále do 5 přijde 30 a více účastníků a do 3 přijde 20-30 účastníků.

Otázka č. 9 se věnovala tomu, zda dotazovaná zařízení mají nastavená svá pravidla, se kterými se klienti musejí ztotožnit a dodržovat je.

Graf 9 Zařízení se svými pravidly

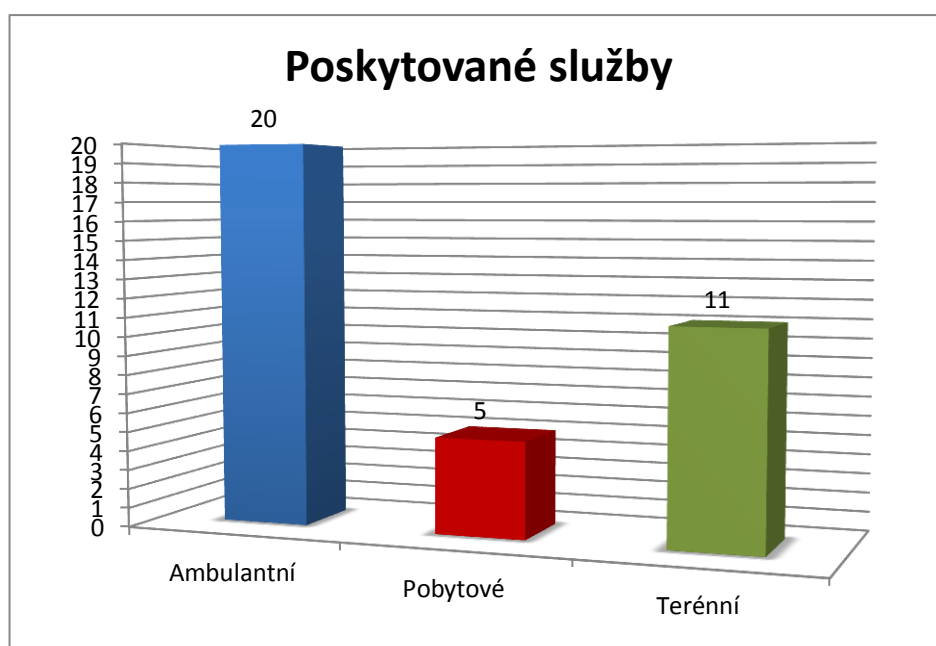
Graf č. 9 znázorňuje, že celkem 22 zařízení má nastolená svá pravidla a pouze 2 zařízení uvedla, že svá pravidla nemají.

Otázka č. 10 zkoumala, zda dochází k porušování pravidel a jak často. Tabulka zobrazuje, kolik institucí uvedlo, že jsou jejich pravidla narušována stále, občas nebo nikdy. Dvě instituce svá pravidla nemají.

Stále	Občas	Nikdy	Nemají pravidla
1	16	5	2

Tab. 1 Narušování pravidel

Otázka č. 11 se zaměřovala na poskytované služby, tedy jaké služby zařízení nabízí. Byly rozděleny do tří možných a to ambulantní, pobytové, terénní.

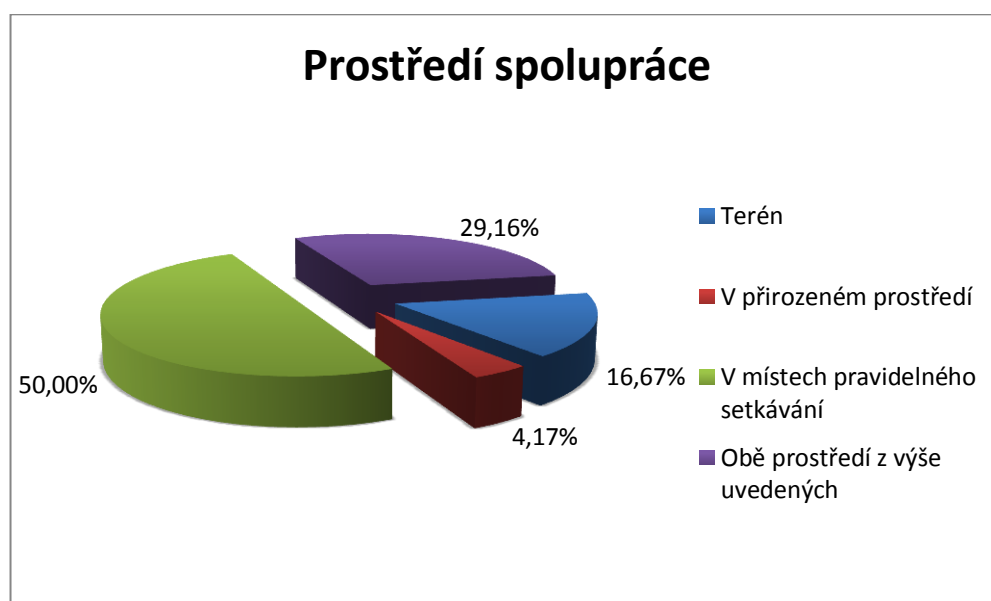
Graf 10 Poskytované služby

Z grafu č. 10 vyplývá, že 20 zařízení poskytují ambulantní služby, takže pouhá 4 zařízení tuto službu neposkytují. Pobytové služby nabízí celkem 5 zařízení z dotazovaných a 11 jich nabízí i služby terénní.

Otázka č. 12 zjišťovala, jakým způsobem jednotlivá zařízení řeší porušování pravidel.

Nejčastější odpovědí bylo, že porušování pravidel řeší upozorněním, osobním pohovorem, domluvou či sankcemi. V případě jednání pod vlivem alkoholu či vulgárního vyjadřování jedna z organizací uvedla, že se pokusí o domluvení jiného termínu jednání a popřípadě další řešení s OSPOD. Jiným způsobem řešení je zákaz vstupu do klubu, či alternativní sankce jako je dobrovolná pomoc v klubu. Dalším uváděným řešením je zákaz na výjezdové akce a při opakovaném porušování pravidel může být služba ukončena.

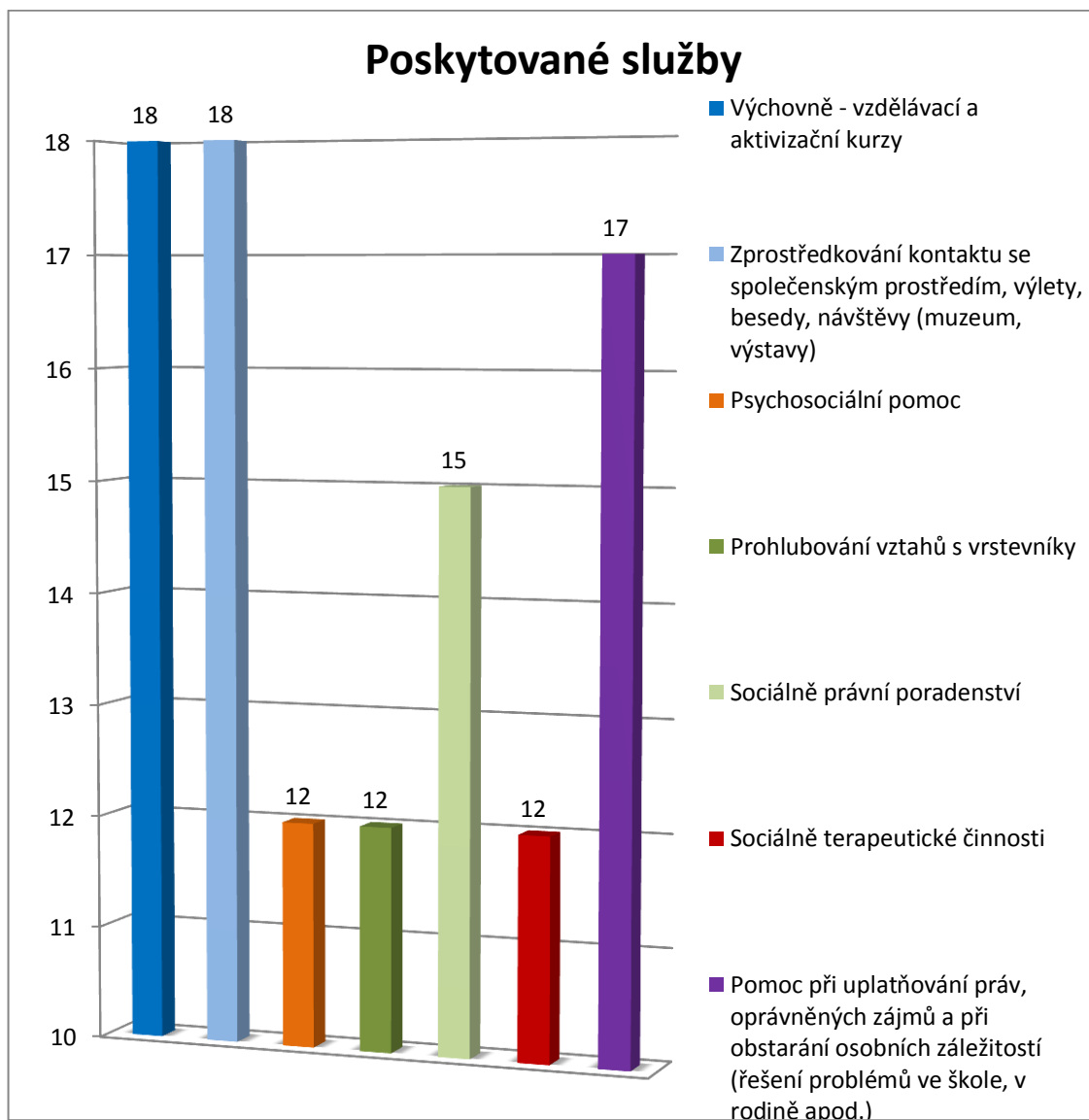
Otázka č. 13 zjišťovala, v jakém prostředí spolupráce s účastníky (klienty) probíhá.

Graf 11 Prostředí spolupráce

Graf č. 11 znázorňuje, že nejčastěji spolupráce probíhá v místech pravidelného setkávání (50,00%), dále spolupráce probíhá jak v přirozeném prostředí, tak i v místech pravidelného setkávání (29,16%). Terén je také místem, kde se zařízení se svými účastníky setkávají (16,67%) a nejméně se s účastníky setkávají v přirozeném prostředí (4,17%).

Otázka č. 14 zkoumala jaká je nabídka poskytovaných služeb. Bylo uvedeno celkem 7 typů služeb, z nichž jednotliví pracovníci vybírali. Bylo možné vybrat z více možností.

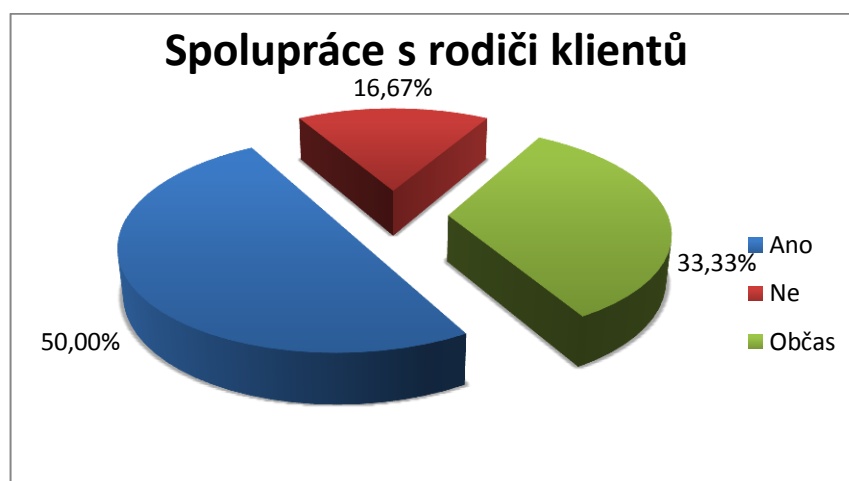

Graf 12 Poskytované služby

Z grafu č. 12 můžeme vyčíst, že 18 zařízení poskytuje výchovně-vzdělávací a aktivizační činnosti a zprostředkovávají kontakty se společenským prostředím, výlety, besedy, návštěvy (muzeum, výstavy). Celkem 17 zařízení zvolilo službu poskytování pomoci při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarání osobních záležitostí (řešení problémů ve škole, v rodině apod.) Dále 15 zařízení uvedlo sociálně-právní

poradenství. Psychosociální pomoc, prohlubování vztahů s vrstevníky a sociálně terapeutické činnosti vybralo celkem 12 zařízení.

Otázka č. 15 se zabývala tím, zda zařízení spolupracují s rodiči klientů.

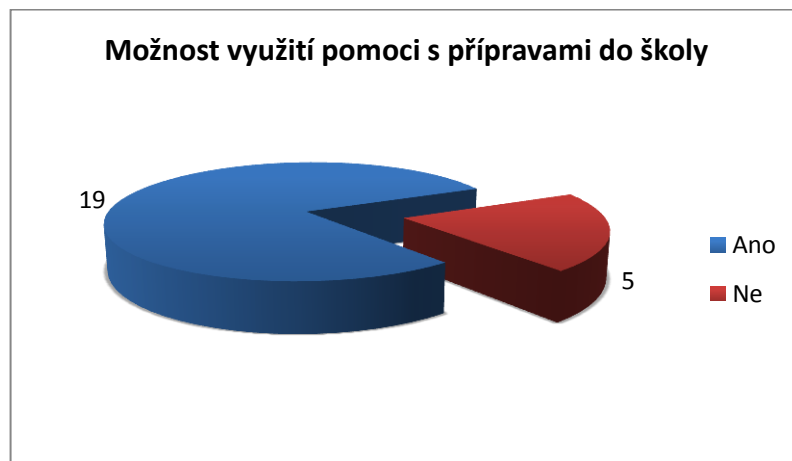

Graf 13 Spolupráce s rodiči klientů

Graf č. 13 zobrazuje, že polovina zařízení s rodiči klientů (účastníků) spolupracují. Třetina jen občas a zbylých 16,67% vůbec s rodiči nespolupracují.

Otázka č. 16 se věnovala tomu, zda by zařízení uvítala spolupráci s rodiči. Tato otázka se týkala pouze poloviny respondentů, protože zbylá polovina s rodiči spolupracují (viz předchozí graf). Dvě z 12 zařízení uvedla, že by spolupráci s rodiči neuvítala. Jedno, protože by poté děti hůře spolupracovaly a druhé, protože pracují s mladými v pubertě, u kterých by kontakt s rodiči znamenal uzavření komunikace s nimi. Zbylých 10 zařízení by spolupráci uvítalo.

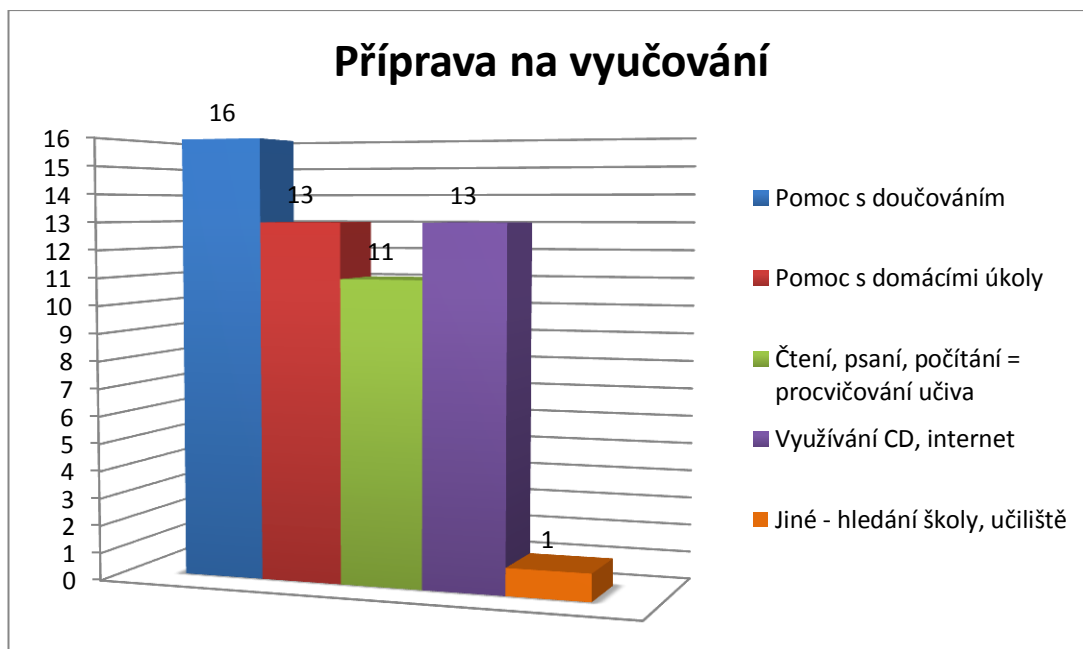
Otázka č. 17 zjišťovala, zda mohou účastníci v námi zkoumaných zařízeních využívat pomoci s přípravami do školy.

Graf 14 Možnosti využití pomoci s přípravami do školy

Z grafu č. 14 vyplývá, že v 19 zařízeních je možnost využít pomoci s přípravou na vyučování, kdežto v 5 zařízeních tuto možnost nenabízejí.

Otázka č. 18 zkoumala, jak samotná příprava na vyučování probíhá.

Graf 15 Příprava na vyučování

Graf č. 15 znázorňuje, že v 16 zařízeních probíhá příprava na vyučování formou doučování. Dále pomoc s domácími úkoly a využívání internetu a CD uvedla 13 zařízení. Deset zařízení pomáhá s přípravou formou procvičování učiva, tedy čtení,

psaní a počítání. Jedno ze zařízení uvedlo, že pomáhá i s hledáním střední školy nebo učiliště pro mládež.

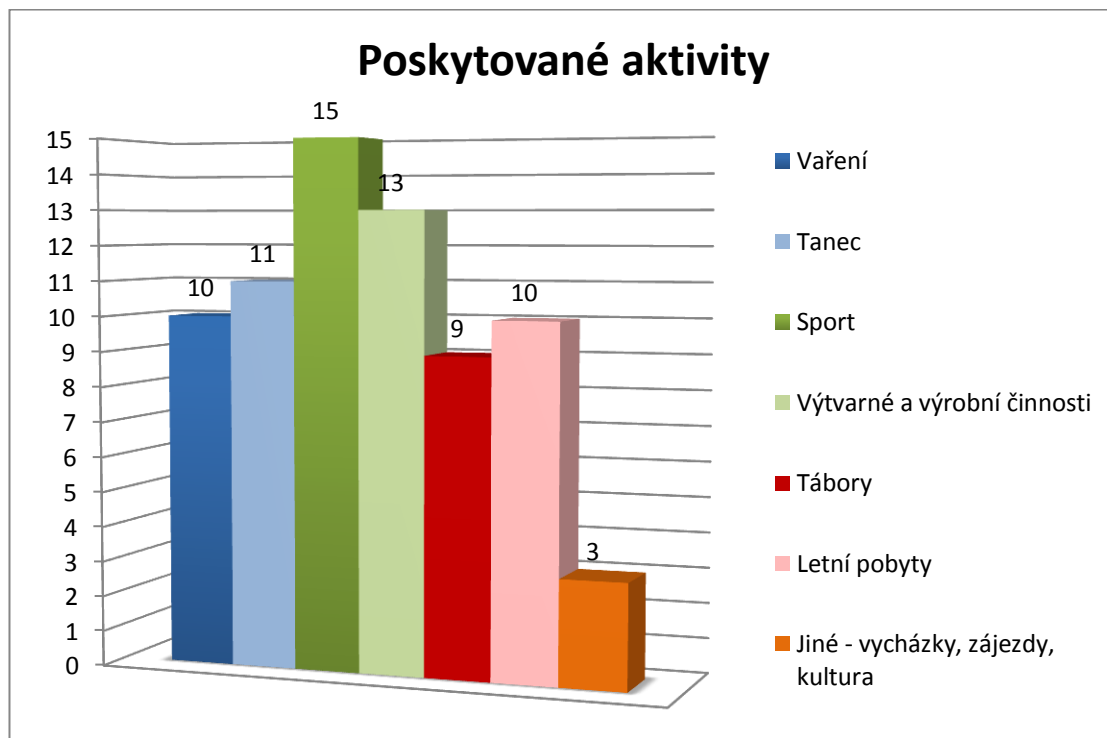
Otázka č. 19 zjišťovala nabídku zájmových aktivit. Tedy jestli tyto aktivity vůbec nabízejí.

Graf 16 Zájmové aktivity

Z grafu č. 16 můžeme vyčíst, že celkem 18 respondentů uvedlo možnost zájmových aktivit, kdežto 6 jich odpovědělo, že zájmové aktivity neprovozují.

Otázka č. 20 zkoumala, jaké zájmové aktivity jednotlivá zařízení poskytují. Tato otázka se týkala pouze 18 z dotazovaných zařízení (viz předchozí graf).

Graf 17 Poskytované aktivity

Graf č. 17 zobrazuje, jaký počet zařízení poskytuje konkrétně zvolené aktivity. Výsledkem tedy bylo, že 15 z nich provozuje sportovní činnosti, 13 výtvarné a výrobní činnosti, 11 zařízení zvolilo tanec, 10 odpovědělo, že nabízejí možnosti vaření a organizují letní pobyty. Dále 9 uvedlo pořádání táborů a 3 zařízení označila zájezdy, kulturní akce a vycházky.

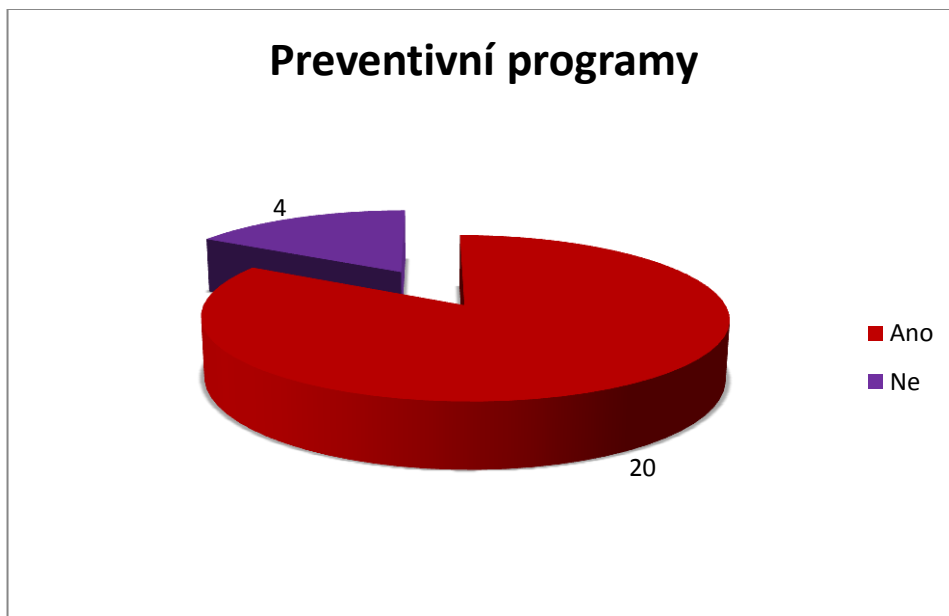
Otázka č. 21 se věnovala tomu, zda respondenti pořádají nějaké výlety, popřípadě jaké.

Většina respondentů odpověděla, že výlety pořádají a to takové, že jezdí do kin, aquaparků, výlety po okolí, za kulturou, historií, ochrany přírody, exkurze, planetárium, poznávání nových měst např. Praha a nácvik dovedností, které k výletu patří - zjistit si jakým vlakem jet, přijít včas, koupit lístky, atd. Jednodenní i vícedenní pobyty. Pouhá 4 zařízení nepořádají výlety žádné.

V otázce číslo 22. jsme zjišťovali, zda zařízení pořádají kulturní akce.

Ve 4 zařízeních bylo zjištěno, že nepořádají žádné kulturní akce. Ostatní pořádají vánoční besídky, Halloween, velikonoce, dětský den, slavnostní předání pololetního a závěrečného vysvědčení. Další organizace uvedla, že pořádá kulturní festival, spolupřádá kulturní festivaly pro veřejnost a pořádá soutěže ve street tanci. Velmi častou odpovědí také bylo, že uskutečňují společenské plesy a maškarní bály.

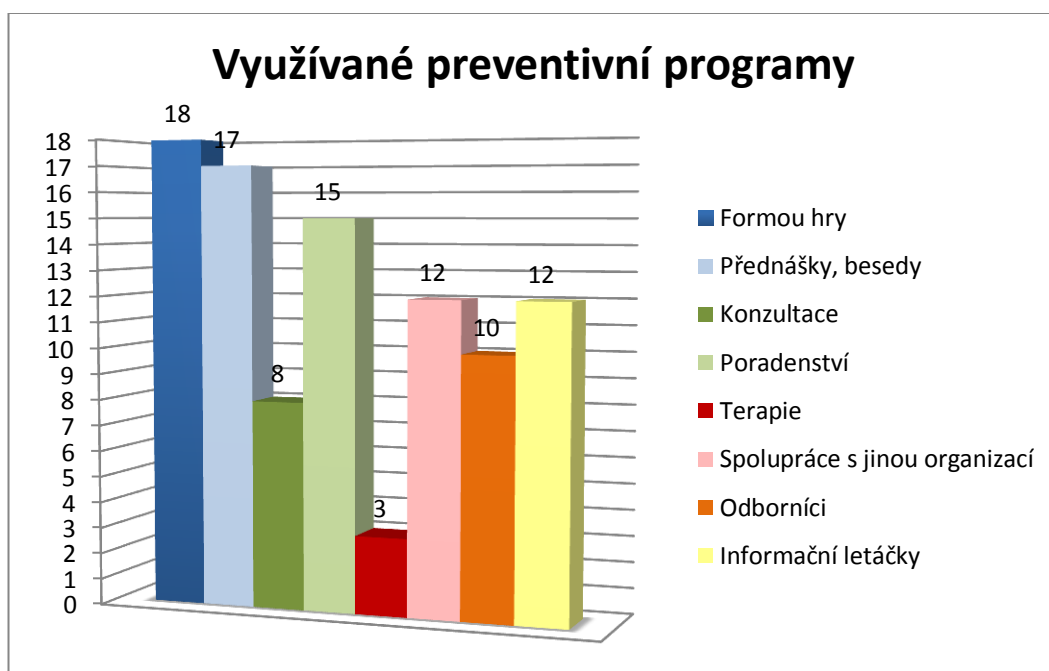
Otázka č. 23 měla za úkol zjistit, zda organizace využívají nějaké preventivní programy.

Graf 18 Preventivní programy

Z grafu č. 18, vyplývá, že 4 z dotazovaných institucí nevyužívají žádné preventivní programy. V ostatních případech (20) bylo zodpovězeno ano, tedy věnují se preventivním programům.

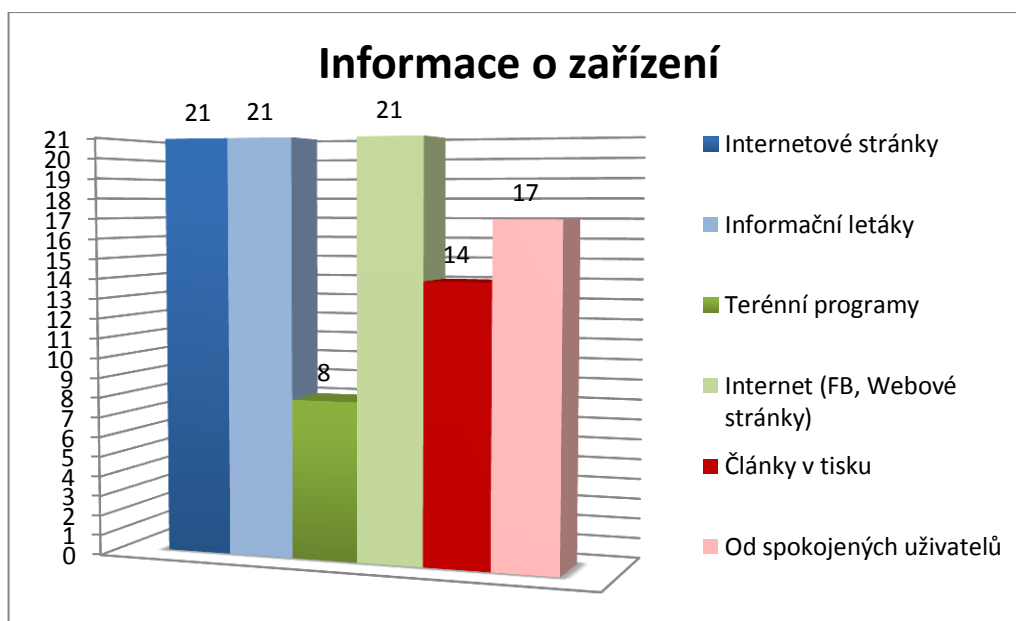
Otázka č. 24 se týkala pouze 20 institucí, které využívají preventivní programy. V této otázce jsme se zaměřili na konkrétní preventivní programy. Respondenti mohli vybrat z více možností či popřípadě doplnit tuto otázku volnou odpovědí.

Graf 19 Využívané preventivní programy

Graf č. 19 zobrazuje, že v 18 institucích využívají k prevenci formu hry, dále 17 jich uvedlo, že pořádají besedy a přednášky. V 15 zařízeních poskytují poradenství, 12 označilo, že spolupracují s jinou institucí a používají informační letáčky. Celkem 10 jich uvedlo, že k prevenci využívají odborníky a nejméně byla zodpovězena terapie, tu zvolila celkem 3 zařízení.

Otázka 25 zjišťovala, jak se o námi zkoumaných institucích můžeme dozvědět.

Graf 20 Informace o zařízení

Graf č. 20 znázorňuje, že o nejvíce institucích se můžeme dozvědět prostřednictvím jejich internetových stránek, dále prostřednictvím informačních letáček či sociálních sítí, tyto možnosti uvedlo celkem 21 zařízení. Další častou odpovědí bylo od spokojených uživatelů, což zvolilo 17 institucí. Následně 14 respondentů označilo, že se o nich můžeme informovat ve článcích v tisku a 8 uvedlo formu terénních programů.

Otázka č. 26 zkoumala co je cílem daných organizací. Respondenti měli možnost volné odpovědi.

Byly zodpovězeny tyto cíle např.:

- předcházet sociálnímu vyloučení a napomáhat k jeho odstranění
- předcházet vzniku a rozvoji rizikového chování dětí a mládeže a zvýšit jejich schopnost zvládat obtížné situace
- snižování sociálních rizik, podpora ve zvládání obtížných životních situací, podpora sociální integrace
- udržení stabilních podmínek pro výchovu dětí (materiální podpora - oblečení, potraviny)
- přispívat k celostnímu rozvoji dětí, zdokonalovat děti v sociální inteligenci, předávat hodnoty

- posilování sociálních schopností a dovedností
- zprostředkování kontaktu s okolím
- bezpečné prostředí pro trávení volného času
- pomoci mladým ve vztazích, v osobním rozvoji, při volbě školy, v orientaci na trhu práce, v odpovědnosti za své zdraví

V otázce č. 27 bylo úkolem zjistit, co respondenti považují ve své práci za přínosné.

Bylo zodpovězeno takto (jsou uvedeny vybrané odpovědi):

- úspěchy ve smyslu umožnit dětem zůstat ve svém domácím prostředí
- zpříjemnit průběh dětství dětem, kterým to nemohou dopřát jejich rodiče
- přispívat ke zdravému vývoji dětí
- naučit děti samostatnosti
- myšlenka pomoci dětem, nikoliv zisk
- ukázat mládeži, že se jejich život může ubírat i jiným směrem než doposud

Prostřednictvím otázky č. 28 jsme zjišťovali, zda jsou pracovníci se svou prací spokojeni a proč.

Všichni respondenti zodpověděli, že se svou prací jsou spokojeni. A to ve většině případů z důvodu toho, že mají kvalitní, výborný tým, vidí, že jejich práce má smysl, vidí účinky svého působení také dobré a uspokojivé výsledky. Jedna z odpovědí také byla, že je pro ně důležitá zpětná vazba, která je u nich uskutečňována, což je pro pracovníka určitou prevencí syndromu vyhoření.

Poslední otázkou č. 29 jsme zkoumali, jestli by respondenti chtěli něco změnit na své práci. Opět zde byla svobodná volba odpovědí.

V 11 případech bylo zodpovězeno, že by na své práci nic neměnili. V ostatních případech bylo zjištěno, že by respondenti uvítali větší finanční podporu od státu, vyšší platové ohodnocení, lepší pracovní jistotu, také větší pochopení od veřejnosti, systémové změny v rámci právních úprav a aby bylo méně administrativního zatížení, díky tomu se pak méně věnují klientovi.

6.1 Shrnutí výzkumné části:

Bylo zjištěno, že v západočeském kraji působí celá řada organizací, věnujících se rizikovému chování mládeže. Můžeme zde nalézt zapsané spolky, občanská sdružení, příspěvkové organizace, církevní, náboženské společnosti, veřejně církevní právnické osoby, školně právnické osoby a jiné. Převážně v těchto institucích pracují pracovníci na pozici sociálního pracovníka. Jejich služby jsou orientované nejčastěji na mládež ve věku od 11-15 let. Většina organizací pracuje s osobami se sociálním znevýhodněním, určité pak spolupracují s osobami ohroženými sociálním vyloučením, s osobami v krizi, s osobami pocházejících z etnických menšin také s oběťmi domácího násilí a trestné činnosti apod. K tomu, aby předcházeli nepříznivým situacím, do kterých se může mládež dostat, využívají preventivní programy, ale bohužel ne všechny instituce tuto aktivitu uvedly. Každá instituce využívá jinou formu prevence, v našem případě některé využívají k prevenci formu hry, různé besedy a přednášky, jiné poskytují poradenství či spolupracují s jinou institucí nebo s odborníky apod.

K tomu, aby svoji práci vykonávali smysluplně a měla uspokojivé výsledky, musí být stanoveny i její cíle. V mnoha případech se shodli na stejném či podobném cíli a to předcházet sociálnímu vyloučení a napomáhat k jeho odstranění, také předcházet vzniku a rozvoji rizikového chování dětí a mládeže a zvýšit jejich schopnost zvládat obtížné situace. Díky těmto cílům pak přispívají ke zdravému vývoji dětí, učí je samostatnosti a ukazují mládeži, že se jejich život může ubírat i jiným směrem než doposud.

Dále jsme také zjišťovali, zda jsou respondenti se svou prací spokojeni. Spokojenost uvedli všichni respondenti. A to ve většině případů z toho důvodu, že mají kvalitní, výborný tým, vidí, že jejich práce má smysl, vidí účinky svého působení také dobré a uspokojivé výsledky, což je pro efektivní výkon práce velmi důležité. Také že svou práci dělají rádi a jsou tak přínosem pro mladé lidi.

Díky výzkumnému šetření jsme zjistili, že téměř polovina odpověděla, že by na své práci nic nezměnila. Zbývající by uvítali větší finanční podporu od státu, vyšší platové ohodnocení, lepší pracovní jistotu, větší pochopení od veřejnosti a méně administrativního zatížení.

7 ZÁVĚR

Cílem této práce bylo popsat jaké metody a možnosti má sociální pedagogika a jaké formy využívá sociální pedagog v práci s rizikovou mládeží.

V teoretické části jsme se zaměřili na sociální pedagogiku jako obor, tedy její pojetí, předmět a co je jejím cílem. Popsali jsme profesi sociálního pedagoga, jaké jsou jeho kompetence a v jakých oblastech by mohl působit. Následně jsme vymezili, s jakými metodami sociální pedagogika pracuje v rámci rizikové mládeže.

Cílem praktické části bylo pomocí metody dotazníku pro větší skupinu lidí oslovit zaměstnance v různých institucích a zjistit jejich formy práce s rizikovou mládeží. Co je jejich cílem práce, jaké využívají aktivity, co by chtěli změnit, popřípadě co jim v jejich práci chybí.

Hlavním cílem praktické části bylo zmapovat jednotlivé instituce západočeského kraje, jaké metody práce využívají v rámci práce s rizikovou mládeží. Provedli jsme kvantitativní výzkum formou dotazování v institucích západočeského kraje orientujících se na problémovou mládež. Zkoumali, zda tato zařízení využívají nějaké formy prevence, jaké služby poskytují, komu jsou jejich služby určeny, s jakými účastníky se nejvíce setkávají, co je jejich cílem a zda jsou pracovníci se svou prací spokojeni či nikoliv.

Cílem praktické části bylo také zjistit, jaká jsou konkrétní zařízení v západočeském kraji, která se tohoto tématu dotýkají a vytvořit katalog s popisem jejich konkrétních činností. Prostřednictvím analýzy dokumentů a internetových zdrojů jsme došli k závěru, že instituce zabývající se rizikovým chováním mládeže působí jak v Plzni, tak ale i v jejím okolí. Objevili jsme organizace v Tachově, v Rokycanech a i v Klatovech s tímto předmětem práce. Dle Zákona o sociálních službách byl utvořen katalog jednotlivých zařízení s popisem jejich činností na území města Plzně.

Všechna zařízení reagovala na naše výzkumné šetření pozitivně. Pracovníci byli velmi vstřícní a ochotní, odpovědi odesílali vždy do druhého až třetího dne. Až na pár výjimek na veškeré výzkumné otázky zodpověděli rozsáhle a velice podrobně.

Jediným problémem byly neaktuální e-mailové adresy, ty musely být dodatečně dohledávány. Což mnohdy bylo zdlouhavé.

Katalog s popisem činností jednotlivých institucí v této práci může být využit jako příručka pro uživatele sociálních služeb – zejména pro mládež s projevy rizikového chování.

Cíle výzkumného šetření byly splněny. Byly zmapované jednotlivé organizace zabývající se rizikovým chováním mládeže v západočeském kraji. Podařilo se zjistit, jaké preventivní programy některé z nich poskytují, co považují za svůj cíl práce a zda jsou se svou prací spokojeni.

Lze tedy říci, že práce respondentů přispívá ke správnému vývoji a rozvoji mladých lidí, což je důležité pro výchovu budoucí generace.

8 POUŽITÁ LITERATURA

- BAJTOŠ, J., HONZÍKOVÁ, J. Vybrané statě školní pedagogiky. 1. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2007. 192 s. ISBN 978-80-7043-595-3.
- BAKOŠOVÁ, Z. Sociálna pedagogika ako životná pomoc. 3. vyd. Bratislava: Univerzita Komenského Bratislava, Filozofická fakulta, 2005. ISBN 80-892-3600-6.
- GAVORA, P. Úvod do pedagogického výzkumu. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-79-6.
- CHRÁSKA, M. Metody pedagogického výzkumu. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4
- KATALOG poskytovatelů sociálních služeb na území města Plzně, 2014. Plzeň: Statutární město Plzeň.
- KRATOCHVÍL, S. Skupinová psychoterapie v praxi. 3. vyd. Praha: Galén, 2005. ISBN 80-7262-347-8.
- KRAUS, B. Základy sociální pedagogiky. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.
- KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. et al. Člověk, prostředí, výchova: K otázkám sociální pedagogiky. 2. vyd. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.
- LABÁTH, V. a kol. Riziková mládež. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-8585-066-4.
- MATOUŠEK, O. Metody řízení sociální práce. Praha, Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2.
- MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. Mládež a delikvence. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-771-X.
- MATOUŠEK, O.; a kol. – Práce s rizikovou mládeží. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-064-2.
- MATOUŠEK, O. Základy sociální práce. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-473-7.
- NAVRÁTIL, S. Problémové chování dětí a mládeže. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3672-3.
- NEDĚLNÍKOVÁ, D., a kol. Metodická příručka pro výkon terénní sociální práce. Realizátor veřejné zakázky: Ostravská univerzita v Ostravě, 2008, 200 s.

POTMĚŠILOVÁ, P. Sociální pedagogika v teorii a praxi. Univerzita Palackého v Olomouci: 2013. ISBN 978-80-244-3831-3.

PROCHÁZKA, M. Sociální pedagogika. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3470-5.

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. Pedagogický slovník. 4. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.

PŘADKA, M., KNOTOVÁ, D., FALTÝSKOVÁ, J. Kapitoly ze sociální pedagogiky. Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, 2004. ISBN 80-210-3469-6.

VÁŽANSKÝ, M. Základy pedagogiky volného času. 2 vyd. Brno: Print Typia, 2001. ISBN 80-86384-00-4.

Internetové odkazy

POMOC DĚTEM A JEJICH RODINÁM. Diakonie západ, 2015. [online]. [Cit. 2015-04-06] Dostupné z:

<http://www.diakoniezapad.cz/nase-sluzby/pomoc-detem-a-jejich-rodinam-cpr/archa-pro-rodiny-s-detmi/>

JEDLIČKA, R., KLÍMA, P. Aktuální otázky terénní sociálně pedagogické práce s neorganizovanými skupinami dětí a mládeže, 2004. [online]. [Cit. 2015-01-21] Dostupné z:

http://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?attachment_id=1772&edmc=1772

PSYCHODIAGNOSTIKA. Konzultační a terapeutický institut Praha. [online]. [Cit. 2015-02-05] Dostupné z:

<http://www.aktip.cz/cs/produkty-sluzby/psychodiagnostika/index.html>

KOTEC. K-centrum, 2010. [online]. [Cit. 2015-04-06] Dostupné z:

http://www.kotec.cz/k_centrum

Matematická gramotnost ve výuce. Metodická příručka. 1. vydání. [online]. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, divize VÚP, 2011. 71 s. [cit. 2015-03-26]. ISBN 978-80-87000-97-7. Dostupné z <http://www.vuppraha.cz/wp->

NÍZKOPRAHOVÁ KLUB PRO DĚTI A MLÁDEŽ CHAPADLO. Oblastní charita Klatovy, 2015. [online]. [Cit. 2015-04-06] Dostupné z:

<http://www.charitakt.cz/vyhledavani-v-adresari/?s=nizkoprahovy-klub-pro-deti-a-mladez-chapadlo#directory-detail>

PLZEŇ - oficiální informační server města Plzně: město Plzeň, 2014. [online]. [Cit. 2015-03-25] Dostupné z:

<http://www.plzen.eu/obcan/urad/magistrat-mesta-plzne/urad-spravnich-agend/odbor-statni-socialni-pece/>

PMS. Probační a mediační služba, [online]. [Cit. 2015-02-05] Dostupné z:

<https://www.pmscr.cz/o-pms/>

ZAVOLEJ NÁM, linka bezpečí. [online]. [Cit. 2015-02-05] Dostupné z:

<http://www.linkabezpeci.cz/sluzby/zavolej-nam/>

Právní předpisy

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. [cit. 2015-02-29]. Dostupné z:

http://www.mpsv.cz/files/clanky/13640/108_2006_2015.pdf

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů [online]. [cit. 2015-02-29]. Dostupné z:

<http://aplikace.msmt.cz/PDF/sb048-02.pdf>

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí [online]. [cit. 2015-03-25]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>

Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [online]. [cit. 2015-02-29]. Dostupné z:

<http://www.msmt.cz/dokumenty/aktualni-zneni-zakona-o-pedagogickych-pracovnicich-k-1-lednu>

9 PŘÍLOHY

9.1 Dotazník

Dobrý den, jmenuji se Kristýna Jindrová a jsem studentkou 3. ročníku Pedagogické fakulty v Českých Budějovicích. Zpracovávám bakalářskou práci na téma **Formy práce s rizikovými skupinami mládeže**. Ráda bych Vás požádala o spolupráci při vyplnění následujícího dotazníku. Dotazník bude zcela anonymní a data využiji ke zpracování praktické části mé bakalářské práce.

1. Jste muž či žena?
 - a) Muž
 - b) Žena
2. Kolik je Vám let?
 - a) 18 – 30 let
 - b) 31 – 40 let
 - c) 41 a více
3. Jaké je Vaše dosažené vzdělání?
 - a) Gymnázium
 - b) SOŠ bez sociálně-pedagogického zaměření
 - c) SOŠ se sociálně-pedagogickým zaměřením
 - d) VOŠ bez sociálně-pedagogického zaměření
 - e) VOŠ se sociálně-pedagogickým zaměřením
 - f) VŠ bez sociálně-pedagogického zaměření
 - g) VŠ se sociálně-pedagogickým zaměřením
4. Na jaké pozici pracujete?
 - a) Pracovník v sociálních službách
 - b) Sociální pracovník
 - c) Pedagog volného času
 - d) Dobrovolník
5. Jakou právní subjektivitu má zařízení, ve kterém pracujete?
 - a) Občanské sdružení
 - b) Obecně prospěšná společnost
 - c) Církev, náboženská společnost
 - d) Příspěvková organizace
 - e) Nadace, nadační fond nebo jiná nestátní nezisková organizace
 - f) Jiné (prosím popište)

.....
.....

6. Komu jsou Vaše služby určeny? (může být více možností)

- a) Dětem od 6-10 let
- b) Mládeži od 11-15 let
- c) Mládeži od 16-18 let
- d) Mládeži 18-26let
- e) Rodinám
- f) Jiné (popište prosím)

.....
.....
.....

7. S jakými účastníky se nejvíce setkáváte? (může být více možností)

- a) Osoby se sociálním znevýhodněním
- b) Osoby závislé na návykových látkách
- c) Osoby s kriminálním chováním
- d) Oběti trestné činnosti
- e) Oběti domácího násilí
- f) Osoby v krizi
- g) Osoby ohrožené sociálním vyloučením
- h) Osoby pocházející z etnických menšin
- i) Osoby z dětských domovů
- j) Osoby bez přístřeší
- k) Osoby z nápravného zařízení
- l) Jiné

8. Kolik účastníků Vás přibližně denně navštíví?

- a) 1-10
- b) 10-20
- c) 20-30
- d) 30 a více

9. Máte stanovená určitá pravidla chování ve Vaší organizaci?

- a) Ano
- b) Ne. Pokud jste odpověděli ne, přejděte na otázku číslo 12.

10. Dochází ze strany klientů k narušování těchto pravidel? (pokud zvolíte nikdy, pokračujte na otázku číslo 12).

-Stále -občas -nikdy

11. Jakým způsobem porušování pravidel řešíte?

.....
.....
.....
.....

.....
.....
12. Jaké služby poskytujete? (může být více možností)

- a) Ambulantní
- b) Pobytové
- c) Terénní

13. Ve kterém prostředí s účastníky spolupracujete?

- a) V přirozeném prostředí
- b) V místech pravidelného setkávání
- c) Obě prostředí z výše uvedených
- d) Terén

14. Jaká je Vaše nabídka poskytovaných služeb? (může být více možností)

- a) Výchovně-vzdělávací a aktivizační činnosti
- b) Zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, výlety, besedy, návštěvy (muzeum, výstavy)
- c) Psychosociální pomoc
- d) Prohlubování vztahů s vrstevníky
- e) Sociálně právní poradenství
- f) Sociálně-terapeutické činnosti
- g) Pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarání osobních záležitostí (řešení problémů ve škole, v rodině apod.)
- h) Jiné (popište prosím)

.....
.....
.....
.....
.....

15. Spolupracujete s rodiči klientů?

- a) Ano. Pokud jste odpověděli ano, přejděte na otázku číslo 17.
- b) Ne
- c) občas

16. Uvítali byste spolupráci rodičů?

- a) Ano a proč

.....
.....

- b) Ne a proč

-
-
17. Mohou Vaši účastníci využívat pomoci s přípravami do školy?
- a) Ano
 - b) Ne. Pokud jste odpověděli ne, přejděte k otázce číslo 19.
18. Jak tato příprava na vyučování probíhá? (může být více možností)
- a) Pomoc s doučováním
 - b) Pomoc s domácími úkoly
 - c) Čtení, psaní, počítání = procvičování učiva
 - d) Využívání CD, internetu
 - e) Jiné (popište prosím)
-
-
19. Nabízíte nějaké zájmové aktivity?
- a) Ano
 - b) Ne. Pokud jste odpověděli ne, přejděte k otázce číslo 21.
20. Jaké z těchto aktivit poskytlujete? (může být více možností)
- a) Vaření
 - b) Tanec
 - c) Sport
 - d) Výtvarné a výrobní činnosti
 - e) Tábory
 - f) letní pobyty
 - g) Jiné
21. Pořádáte nějaké výlety?
- a) Ano (popište prosím)
-
-
-
- b) Ne
22. Pořádáte kulturní akce?
- a) Ano (popište prosím)
-
-
- b) Ne
23. Využíváte nějaké preventivní programy?

- a) Ano
- b) Ne. Pokud jste odpověděli ne, přejděte k otázce číslo 25.

24. Jaké z těchto uvedených preventivních programů využíváte? (může být více možností)

- a) Formou hry
- b) Přednášky, besedy
- c) Konzultace
- d) Poradenství
- e) Terapie
- f) Spolupráce s jinou organizací
- g) Odborníci
- h) Informační letáčky
- i) Jiné (prosím popište)

.....

.....

.....

.....

.....

25. Jak se o Vás můžeme dozvědět? (může být více možností)

- a) Internetové stránky
- b) Informační letáky
- c) Terénní programy
- d) Internet (FB, Webové stránky)
- e) Články v tisku
- f) Od spokojených uživatelů

26. Co je cílem Vašeho zařízení (uved'te alespoň tři možnosti).

.....

.....

.....

.....

.....

27. Co považujete na Vaší práci za přínosné – vypište prosím.

.....

.....

.....

.....

.....
.....

28. Jste spokojeni se svou prací?

a) Ano, proč? (popište prosím)

.....
.....
.....

b) Ne, proč? (popište prosím)

.....
.....
.....

29. Chtěli byste něco na své práci změnit?

a) Ano (popište co)

.....
.....
.....

b) Ne

Děkuji za Váš čas strávený nad vyplňováním tohoto dotazníku.

Kristýna Jindrová, studentka 3. ročníku Pedagogické fakulty v Českých Budějovicích.